

Váradí Krisztián

Szláv kölcsönszavak ismerete a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem filológushallgatói körében

1. Bevezetés

A különböző nyelveket beszélő népcsoportok tartós együttélése gyakran vezet lexikai kölcsönzéshez, amely különösen a két- és többnyelvű régiókban figyelhető meg (Haugen, 1950, 210. o.). Ilyen többnyelvű régió az Ukrajna nyugati részén fekvő Kárpátalja is, ahol a legutóbbi, 2001-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 12,1%-a, összesen 151 516 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek (Molnár D., 2018, 150. o.). A helyi magyar nyelvhasználat egyik jellegzetessége az ukrán és az orosz nyelvi hatásra meghonosodott lexikai elemek jelenléte. Ezek egy része a szovjet időszakban hivatalos és közvetítő nyelvi funkciókat betöltő oroszból, másik része pedig Ukrajna függetlenné válását követően, az ukrán államnyelvből került be a helyi magyar beszélők szókincsébe (lásd Gazdag, 2021; Váradí, 2026).

Korábban több kutatás is foglalkozott a szláv eredetű lexikai elemek ismeretével és használatával a kárpátaljai magyar diákok körében. Györke Magdolna a kárpátaljai magyar diáknyelvet sajátos regiszterként értelmezte, amelynek szókészletét két nagy csoportra osztotta: 1) általános magyar diáknyelvi és szlengkifejezésekre, például *matek* 'matematika', *töri* 'történelem', *suli* 'iskola'; 2) ukrán és orosz eredetű lexikai kölcsönzésekre, például *lekciija* 'előadás', *pára* 'órapár', *obsi* 'kollégium' (Györke, 1991, 71. o.).

A fiatal beszélők ugyanakkor sok esetben nincsenek tudatában annak, hogy nyelvhasználatukban szláv mintára létrejött regionális kifejezések fordulnak elő, és ezeket a standard magyar szókészlet részének tekintik. Ilyen például a *becsenget* 'felhív; telefonál' tükörszó (Bárány et al., 2022, 53. o.). A jelenség nem kizárólag a

Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica 2026/3: 54–84.

fiatalokra jellemző: a tükörfordítások, más néven kalkok, általában is nagyfokú elfogadottságot mutatnak a kárpátaljai magyar beszélők körében (Csernicskó-Fenyvesi, 2012, 21–22. o.). Hasonló folyamat figyelhető meg a jelentésbeli kölcsönzések esetében is. A beszélők többsége például nem érzékeli kontaktushatás eredményének a *lágér* szó regionális 'nyári tábor' jelentését, amely a standard magyar 'fogolytábor; koncentrációs tábor' jelentések mellett használatos (Gazdag, 2013, 110. o.).

A jelen tanulmány célja annak feltárása, hogy az orosz–ukrán háborúhoz kapcsolódó szláv eredetű lexikai elemek milyen sajátosságokat mutatnak a vizsgált hallgatók lexikai repertoárjában, milyen fogalmi átfedések és bizonytalanságok figyelhetők meg a katonai-adminisztratív lexikában, továbbá milyen viszony jellemzi a regionális és a közmagyar lexikai elemek hozzáférhetőségét.

A vizsgálat ennek megfelelően három kutatási kérdésre keresi a választ:

1. Milyen sajátosságokat mutat az orosz–ukrán háborúhoz kapcsolódó új vagy újonnan aktiválódott szláv eredetű lexikai réteg a vizsgált hallgatók lexikai repertoárjában?
2. Milyen fogalmi átfedések és bizonytalanságok figyelhetők meg a háborúhoz kapcsolódó katonai-adminisztratív lexikai elemek felismerése és előhívása során?
3. Milyen viszony figyelhető meg a regionális szláv eredetű és a közmagyar lexikai elemek hozzáférhetősége között, és mely fogalmak esetében nem mutatható ki stabil, széles körben hozzáférhető közmagyar megfelelő?

2. A kárpátaljai magyar diáknyelv

Borbély Edit (2006) több mint 600, a kárpátaljai magyar diáknyelvhez kapcsolódó kifejezést gyűjtött össze, amelyek közül 160 ukrán vagy orosz eredetű kölcsönszó volt. Gazdag Vilmos (2011, 383. o.) ugyancsak rámutatott arra, hogy az államnyelvi oktatásban részesülő magyar tanulók nyelvhasználatára jelentős hatást gyakorol a nyelvi kontaktushelyzet. A diákok gyakran nem érzékelik idegen eredetűnek a regionális szláv elemeket, ezért azokat mondatba illesztve sem feltétlenül helyettesítik közmagyar megfelelővel (Márku, 2004). Egyes esetekben a szláv eredetű kifejezések közmagyar megfelelőjének felidézése is nehézséget okozhat számukra (Márku, 2008a, 84–87. o.).

Egy szakképző és két felsőoktatási intézmény hallgatói körében végzett kérdőíves vizsgálatban Dudics Lakatos Katalin és Gazdag Vilmos (2023) több mint harminc, az oktatáshoz kapcsolódó szláv eredetű lexikai elemet adatolt. Ezek között olyan kontaktuselemek is előfordultak, amelyek több alakváltozatban élnek a helyi nyelvhasználatban. Ilyen például a leckekönyvet jelölő *zalıkova*, *zalıkovka*, *zályıkovka*, *zálıková knézska* és *zályıkavká knézska* (Dudics Lakatos–Gazdag, 2023, 37. o.). A szláv eredetű elemek a diákok online kommunikációjában is megjelennek,

míg a Magyarországon továbbtanuló kárpátaljai fiatalok körében a szláv lexikai hatás mérséklődését figyelték meg (Kiss, 2022).

Korábbi kutatások arra is rámutattak, hogy ugyanazon fogalom regionális szláv eredetű és közmagyar megnevezése párhuzamosan is hozzáférhető lehet a beszélők számára. Egy Szőlősgyulán és Aklihegyen végzett vizsgálat például azt mutatta, hogy a magyar tannyelvű iskolák tanulói ugyanazt a fogalmat szláv kölcsönszóval és magyar lexikai elemmel egyaránt képesek megnevezni (Dénes, 2013, 46. o.). A lexikai kontaktushatás ugyanakkor nem kizárólag egyirányú: míg a magyar anyanyelvű diákok repertoárjában ukrán és orosz eredetű elemek jelennek meg, addig az ukrán anyanyelvű tanulók magyar és angol eredetű lexikai kölcsönzéseket is ismernek (Váradi, 2023, 121–122. o.).

Az ukrán tannyelvű iskolák magyar tanulóinak nyelvhasználatában a szláv eredetű elemek különösen gyakran kapcsolódnak az oktatás fogalomköréhez, például a tantárgyak – *fizvih* 'tornaóra' – és az iskolai terek – *sztolova* 'étkezdé' – megnevezéséhez (Gazdag, 2011, 385. o.). Az alsó tagozatos tanulók körében ugyanakkor a mindennapi élethez, a közlekedéshez, a gyümölcsökhöz, az állatokhoz és a bútorokhoz kapcsolódó szláv eredetű lexikai elemek is nagy számban előfordulnak (Gazdag, 2012). A kárpátaljai magyar főiskolások és egyetemisták körében Márku (2008b) elsősorban az átadó nyelvi hangalakjukat nagyrészt megőrző közvetlen kölcsönszavak, azon belül pedig a főnevek gyakori előfordulását emeli ki. A szerző e jelenségeket a kétnyelvű környezet, illetve részben a lexikai hiányok összefüggésében értelmezi.

A korábbi eredmények ugyanakkor azt is jelzik, hogy a szláv eredetű regionális elemek ismerete nem feltétlenül jár együtt a közmagyar megfelelő hozzáférhetetlenségével. A kárpátaljai magyar diákok számos ilyen elem mellett ismerik annak közmagyar megfelelőjét is, és helyettesítési feladatokban rendszerint képesek megfelelő standard magyar ekvivalenst vagy körülírást megadni. Kivételt elsősorban a kultúra- és országspecifikus fogalmakat jelölő xenizmusok képezhetnek (Váradi, 2022, 58. o.). Ezek olyan, az ukrán vagy orosz nyelvi-kulturális környezethez szorosan kötődő reáliákat neveznek meg, amelyeknek vagy nincs pontos közmagyar megfelelőjük, vagy a rendelkezésre álló magyar megfelelő nem ismert széles körben Kárpátalján (Váradi, 2025, 295. o.). Ilyenek lehetnek például a pénznevek, mint a *kopek* 'az ukrán hrivnya váltópénze', az intézménynevek, mint a *meducsi* 'egészségügyi szakközépiskola', valamint egyes ételnevek, például a *pelmenyi* 'húsos derelye'.

Györke (1991) felosztása elsősorban a kárpátaljai magyar diáknyelv szóképzésének eredetére és használati körére irányult, ezért nem tekinthető a kárpátaljai magyar lexikai kontaktusjelenségek általános tipológiájának. A későbbi kutatások a szláv eredetű lexikai elemeket szerkezeti, szemantikai, kronológiai és kölcsönzési mechanizmusuk alapján is vizsgálták. Márku (2008b)

a közvetlen kölcsönszavak jelentőségét emeli ki, Gazdag (2021) pedig részletesen tárgyalja a szláv eredetű elemek hangtani, alaktani és szemantikai beilleszkedését a kárpátaljai magyar nyelvváltozatba. Váradi (2026, 20–22. o.) a keleti szláv lexikai kölcsönzések tipológiájában kilenc típust különít el: közvetlen, alaki, jelentésbeli, stílusbeli, hibrid, másodlagos és többedleges kölcsönzéseket, valamint kalkokat és kölcsönhomonimákat. A kölcsönzés motivációja alapján emellett alap- és kulturális kölcsönzések különíthetők el (vö. Haspelmath, 2009, 46–48. o.).

A jelen kutatás nem e kölcsönzéstípusok teljes körű vagy gyakorisági alapú osztályozására vállalkozik. A vizsgálat szempontjából elsősorban az a kérdés, hogy az eltérő típusú szláv eredetű lexikai elemek miként hozzáférhetők a hallgatók lexikai repertoárjában, milyen viszonyban állnak közmagyar megfelelőikkel, illetve milyen új mintázatok figyelhetők meg az orosz–ukrán háborúhoz kapcsolódó katonai-adminisztratív lexikai rétegben.

3. A kutatás és az adatközlők bemutatása

A kutatás online kérdőíves felmérés alapján vizsgálja az ukrán és orosz eredetű lexikai elemek ismeretét, előhívhatóságát és önbevalláson alapuló használatát a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem magyar nyelvű filológusképzésében részt vevő hallgatók körében. A 42 kérdésből álló kérdőív demográfiai és nyelvhasználati kérdéseket, képleírási, helyettesítési, feleletválasztós, fogalommeghatározási és párosítási feladatokat, valamint két szabad felsorolást tartalmazott. A vizsgált lexikai elemek kiválasztásának alapját a kárpátaljai magyar kontaktológiai szakirodalomban dokumentált adatok és a szerző korábbi empirikus kutatásai képezték (vö. Váradi, 2022, 2023, 2026); a szólista nem gyakorisági szempontból kiegyensúlyozott mintaként készült.

Az eredmények értelmezésekor elkülönítésre kerül az *ismeret*, a *felismerés*, az *előhívás* és a *használat* fogalma. Az ismeret gyűjtőfogalomként a lexikai elem formájára és/vagy jelentésére vonatkozó passzív és aktív tudást jelöli. A felismerést elsősorban a feleletválasztós és párosítási feladatok, az aktív lexikai előhívást pedig a képleíró és fogalommeghatározási feladatok mérték. A helyettesítési feladatok a regionális elem jelentésének ismeretéről és a közmagyar megfelelő hozzáférhetőségéről szolgáltatott adatot. Mivel a vizsgálat kérdőíves, nem pedig spontán nyelvhasználati adatokon alapul, a tényleges mindennapi használatra csak korlátozottan lehet következtetni; erre elsősorban a szabad felsorolási feladat önbevallásos adatai nyújtanak támpontot.

A tanulmányban tágabb kategóriaként a *szláv eredetű lexikai kontaktuselem* megnevezés azokra a szóképzleti elemekre vonatkozik, amelyek formája, jelentése vagy regionális használata ukrán és/vagy orosz nyelvi hatásra vezethető vissza. Ide tartoznak a közvetlen kölcsönszavak, a magyar morfológiai elemekkel

továbbképzett és hibrid alakok, valamint a jelentésbeli kölcsönzések is (vö. Váradi, 2026, 136–137. o.). Ha az ukrán és az orosz forma azonos vagy közel azonos, és a közvetlen átadó nyelv nem határozható meg egyértelműen, az elemet ukrán–orosz eredetűként kezeljük (vö. Gazdag, 2021, 145. o.). A besorolás alapját nem az adatközlők véleménye, hanem a kárpátaljai magyar kontaktológiai szakirodalomban dokumentált eredet és regionális használat képezi.

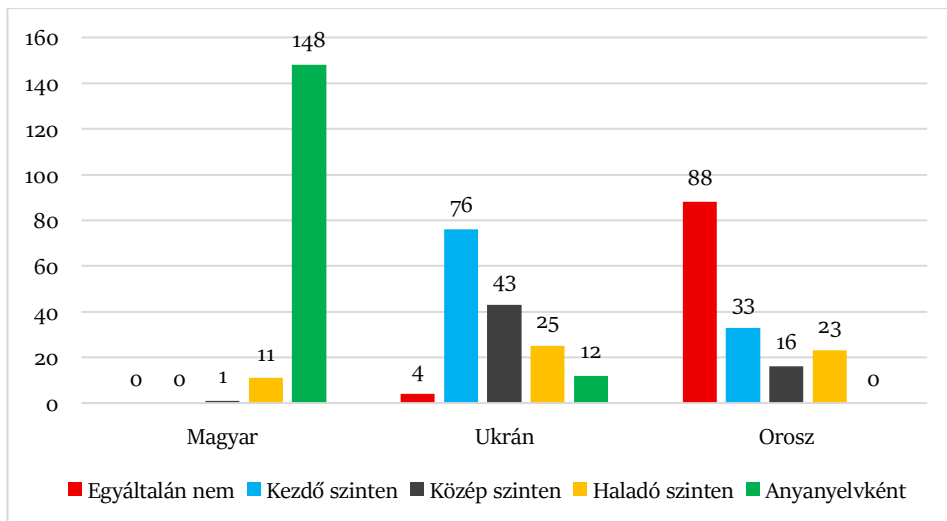
A nyílt válaszokat a szerző manuálisan kategorizálta közmagyar, szláv eredetű, hibrid, illetve egyéb vagy nem értelmezhető válaszokra. Egy válaszadó ugyanarra a feladatra több megnevezést is megadhatott, ezért egyes esetekben az előfordulások összege meghaladhatja a 160-at. Az üres válaszokat hiányzó adatként, az egyértelműen nem értelmezhető válaszokat külön kategóriaként kezeltem. Az elemzés leíró statisztikai módszereken, elsősorban abszolút gyakoriságokon és százalékos arányokon alapult; inferenciális statisztikai próbákat nem alkalmaztam.

Az online kérdőívet 2025 decembere és 2026 februárja között 160 első- és másodéves, nappali vagy levelező tagozatos hallgató töltötte ki a Google Űrlapok felületén. Valamennyien a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszékének magyar nyelvű képzésében vettek részt. A részvétel önkéntes, az adatgyűjtés anonim volt; külön pilotvizsgálat nem készült. Az első két évfolyam kiválasztását az indokolta, hogy tanulmányaik kezdetén az egyetemi, kontaktusnyelvészeti és nyelvváltozatokra vonatkozó ismeretek feltehetően még kisebb mértékben befolyásolják nyelvi tudatosságukat. Ez különösen releváns, mivel a kárpátaljai magyar tanár- és filológusképzésben az additív anyanyelvoktatás a standard és regionális nyelvváltozatok tudatos megkülönböztetésére is hangsúlyt helyez (Beregszászi–Dudics Lakatos, 2023).

Az adatközlők közül 33 fő férfi (20,6%), 127 fő nő (79,4%) volt. A 16–18 éves korcsoportba 113 fő (70,6%), a 19–21 évesek közé 40 fő (25%), a 22 éves vagy idősebb korosztályba pedig 7 fő (4,4%) tartozott. A résztvevők közül 148 fő (92,5%) magyar, 12 fő (7,5%) ukrán anyanyelvűnek vallotta magát. Utóbbiak is magyar nyelvű filológusképzésben vettek részt, és megfelelő szintű magyar nyelvtudással rendelkeztek. A vizsgálat ezért nem kizárólag magyar anyanyelvűek, hanem egy döntően magyar anyanyelvű, magyar nyelvű felsőoktatási közegben tanuló hallgatói csoport lexikai repertoárjára irányul. Az ukrán anyanyelvű adatközlők kis száma miatt a két anyanyelvi csoport külön összehasonlítására nem került sor; ezt az eredmények értelmezésekor korlátozó tényezőként figyelembe kell venni.

A nyelvismeretre vonatkozó adatok önbevalláson alapulnak. A magyar nyelvet csaknem valamennyi adatközlő anyanyelvi vagy haladó szinten beszéli, míg ukrán nyelvtudását a többség kezdő vagy középszintűnek ítélte; az orosz nyelv esetében a legtöbben úgy nyilatkoztak, hogy egyáltalán nem beszélik azt. A magyar nyelvet 154 fő (96,3%) használja mindennap, az ukránt 93 fő (58,1%) naponta vagy hetente többször, míg az orosz 96 fő (60%) saját bevallása szerint egyáltalán nem használja.

1. ábra. Az adatközlők nyelvismerete

Forrás: Saját szerkesztés

4. Eredmények

4.1. Képleíró feladatok

Az adatközlőknek nyolc képen látható tárgyat, személyt vagy jelenséget kellett megnevezniük. A képek között mindennapi tárgyak, valamint az orosz-ukrán háborúhoz kapcsolódó reáliák egyaránt szerepeltek (lásd 1. táblázat).

1. táblázat. A kutatásban használt képek

1.	2.	3.	4.
5.	6.	7.	8.

Forrás: Saját szerkesztés

Az 1. képen egy villamos motorvonat, a magyarországi HÉV-hez hasonló helyközi vasúti járat látható. Az adatközlők többsége egyszerűen *vonatként* azonosította (112 fő). További közmagyar megnevezések voltak a *mozdony* (6 fő), *dízelvonat* (4 fő), *vasúti szerelvény* (3 fő), *villamos* (2 fő), *szovjet villamosmozdony* (2 fő), valamint egy-egy alkalommal a *személyszállító vonat*, *személyvonat* és *szovjet mozdony*. A szláv eredetű *elektricska* (ukr. *електричка*, or. *электричка*) alakot 14 hallgató önállóan, további 6 pedig a *vonat* mellett adta meg. Előfordult továbbá a *pojizd* (2 fő; ukr. *поїзд* 'vonat') és a *potyáh* (1 fő; ukr. *потяг* 'vonat') is. Öt hallgató a *marsutka* 'iránytaxi; kijelölt útvonalon közlekedő kisbusz' (ukr., or. *маршрутка*) lexémával nevezte meg a képen látható járművet.

A 2. képen egy atlétatrikó látható. A közmagyar válaszok között a *trikó* (15 fő), *atléta* (13 fő), *póló* (5 fő), *asszonyverő* (2 fő) és *atlétatrikó* (2 fő) szerepelt. A *májka* kölcsönszót (ukr., or. *майка*) 93 fő önállóan, további 27 fő pedig valamely magyar megnevezés mellett adta meg. Egy hallgató a magyar és szláv elemből álló *alsómájka* hibrid alakot írta, egy-egy válaszdó pedig a *futbolka* (ukr., or. *футболка* 'póló'), illetve a humoros vagy gúnyos árnyalatú *májká alkoholicská* (ukr. *майка-алкоголичка*, or. *майка-алкоголичка* 'atlétatrikó') kifejezést adta meg. Ez utóbbi az ujjatlan férfi alsóinget az alkoholfogyasztó, elhanyagolt külsejű férfi sztereotípiájához kapcsolja; szemléletében ezért párhuzamba állítható az angol *wife-beater* szlengkifejezéssel (Klein, 2016, 101–102. o.), közvetlen etimológiai kapcsolat azonban nem mutatható ki közöttük.

A 3. képen a háború idején alkalmazott áramszüneti beosztás látható. A közmagyar válaszok nem mutattak egységes megnevezést: előfordult többek között a *táblázat* (3 fő), *világításkimaradás ütemterve* (2 fő), *áramlekapcsolási táblázat* (2 fő), *ütemterv* (2 fő), valamint egy-egy alkalommal az *áramszünetek beosztása*, *áramkimaradási táblázat*, *áramszüneti táblázat*, *áramkimaradási beosztás* és *villanykapcsolgatási menetrend*. A *grafik* / *gráfik* / *hrafik* / *hráfik* alakokat 27 fő (ukr. *графік*, or. *графук*), a *grafikon* jelentéskölcsönzést 13 fő, a fogyasztói csoportok váltakozó lekapcsolását jelölő *cserha* lexémát pedig további 13 fő adta meg (ukr. *чepxa*). Hibrid megnevezések is előfordultak, például *villanykikapcsolásos gráfik*, *áramkihagyási grafikon*, *villanyoltogató cserha*, *villanykapcsolgatási hrafik*, *cserhatáblázat* és *áramkimaradási grafikon*.

A 4. képen a hadkiegészítő parancsnokság munkatársai egy férfi iratait ellenőrzik. A válaszok részben a személyekre, részben az általuk végzett cselekvésre vagy a helyzethez kapcsolódó intézményekre és dokumentumokra utaltak. A közmagyar megnevezések között a *katonák* (16 fő), *igazoltatás* (8 fő), *katonai ellenőrzés* (8 fő), *sorozás* (4 fő), *katonai behívó* (3 fő), *határellenőrzés* (2 fő), továbbá egy-egy alkalommal a *bírságolás*, *megbüntetés* és *sorozótisztek* szerepelt. A szláv eredetű vagy szláv nyelvű válaszok között megjelent a *TCK* / *tck* (27 fő; ukr. *ТЦК* ← *територіальний центр комплектування* 'területi toborzó

központ; hadkiegészítő parancsnokság'), *poveszka* / *povesztka* (26 fő; or. *повесмка* 'behívóparancs'), *TCK-sok* / *tecekások* (5 fő), *vojenkomát* / *vajenkomát* (5 fő), *vojenkomátosok* (3 fő), *pripiszka* (3 fő), *vojenkom* (2 fő), *poszt* (2 fő), valamint egy-egy alkalommal a *perevirka* és *mobilizáció*. A válaszok között a hibrid *poveszkaosztás* alak is előfordult.

Az 5. képen egy ukrán útlevél látható. Az *útlevél* vagy *ukrán útlevél* választ összesen 73 fő adta meg. A *paszport* / *pászport* / *passzport* / *passport* (ukr., or. *nacnopm*) valamely alakja 63 válaszban önállóan, további 24 esetben pedig valamely magyar megfelelő mellett szerepelt.

A 6. képen egy közúti katonai ellenőrző pont látható. Közmagyar válaszként az *ellenőrző pont* (6 fő), *barikád* (5 fő), *úttorlasz* (4 fő), *katonai ellenőrző pont* (3 fő), *útzár* (3 fő), *útlezárás* (2 fő) és *védőfal* (2 fő) fordult elő. A leggyakoribb regionális válasz a *poszt* volt (42 fő; ukr., or. *nocm*), amely a *katonai poszt* és *ellenőrző poszt* szerkezetekben is megjelent. A szó a magyarban is létezik 'őrhely' jelentésben, a kárpátaljai magyar nyelvváltozatban azonban 'katonai vagy rendőri ellenőrző pont' jelentésben is használatos (Csernicskó-Várad, 2026, 58. o.). A *blokposzt* / *blokkposzt* (ukr., or. *блокнуом*) közvetlen kölcsönszót 22 fő adta meg.

A 7. képen különböző péksütemények láthatók. A közmagyar megnevezések között a *péksütemény* (15 fő), *pékáru* (8 fő), *kifli* (3 fő), *zsömlé* / *zsemle* (3 fő), valamint egy-egy alkalommal a *fánk* és *kalács* szerepelt. A *bulocska* / *bulacska* / *bulocski* kölcsönszót (ukr., or. *булочка*) 93 hallgató önállóan, további 36 pedig valamely közmagyar megnevezés mellett adta meg.

Végezetül a 8. kép a légiriadó jelzésére szolgáló szirénákat ábrázolta. A közmagyar válaszok között a *sziréna* (41 fő), *légiriadó* (16 fő), *légvédelmi sziréna* (7 fő), *hangosbemondó* (5 fő), *hangszóró* (3 fő) és *riasztó* (3 fő) szerepelt. A *trivoga* / *trivoha* / *trevoga* / *trevoha* alakok (ukr. *мпувога*) 55 válaszban önállóan, további 30 esetben pedig valamely közmagyar megfelelő mellett jelentek meg.

4.2. Helyettesítési feladatok

A helyettesítési feladatokban az adatközlőknek nyolc mondat nagybetűvel kiemelt regionális lexikai elemét kellett valamely közmagyar megfelelővel felváltaniuk.

Az 1. mondat így hangzott: *Alig várom már, hogy megérkezzen a SZTIPI. A sztipi* (ukr. *стипендія*, or. *стипендия*) az ösztöndíj diáknyelvi megfelelője, amelyet 147 hallgató helyesen azonosított. Nyolc adatközlő a *sztipendium* / *sztippendium* alaki kölcsönszót adta meg, további öten pedig más megnevezéseket, például *tanulmányi támogatás*, *tanulópénz* és *diákfizetés*.

A 2. mondat a háborús helyzethez kapcsolódott: *A VOJENKOMÁT előtt sok férfi áll sorban, mert frissíteni akarják az adataikat. A vojenkomát* (or. *военкомат*) a hadkiegészítő parancsnokság orosz eredetű megnevezése. A fogalmat 145 adatközlő helyesen felismerte, és különböző közmagyar megfelelőket vagy

körülírásokat adott meg, például *hadkiegészítő parancsnokság, katonai hivatal, katonai toborzóiroda, katonai regisztrációs és sorozási hivatal, toborzóközpont, sorozóiroda és hadkiegészítő hivatal*.

A 3. mondat ismét a diáknyelvhez kapcsolódott: *Mi egy igazán összetartó GRUPPA vagyunk az egyetemen*. A *gruppa* (ukr. *зпына*, or. *зпынна*) az iskolai vagy egyetemi csoportok regionális szláv eredetű megnevezése. Az adatközlők többsége a *csoport* (124 fő) vagy a *csapat* (23 fő) megfelelővel helyettesítette. Néhány válaszban ugyanakkor a lexéma másik, az egészségkárosodás vagy rokkantság fokozatához kapcsolódó jelentése aktiválódott; ilyen volt például a *rokkantsági csoport* vagy a *leszázálékolt betegek*.

A 4. mondatban a *cserha* (ukr. *чepза*) lexémát kellett helyettesíteni: *Hányadik CSERHÁBAN van a mi utcánk? Tegnap óta nincs villanyunk!* A szó a tervezett áramszünetek rendszerében az egyes fogyasztói csoportok váltakozó lekapcsolását, illetve azok beosztását jelöli. A leggyakoribb megfelelő a *sor* volt (83 fő), emellett előfordult a *csoport* (9 fő), *beosztás* (9 fő), *oszlop* (6 fő), *részleg* (4 fő), valamint kisebb számban a *besorolás, körzet, szektor, szekció és szakasz*.

Az 5. mondat szintén a háborús mindennapokhoz kapcsolódott: *Peti fél kimenni az utcára BRONY nélkül*. A *brony* (ukr. *бронь*) a kritikus infrastruktúrában dolgozó hadköteles személyek katonai mozgósítás alóli ideiglenes mentesítését jelöli. A leggyakoribb magyar megfelelők a *felmentés* (46 fő), *védettség* (35 fő), *igazolás* (17 fő), *védelem* (8 fő) és *mentesítés* (7 fő) voltak; kisebb számban a *halasztás, védettségi igazolvány és munkaigazolás* is megjelent. Többen jelezték, hogy nem tudják magyarul megnevezni a fogalmat, mások pedig *golyóálló mellényként* értelmezték.

A 6. mondat így hangzott: *A szomszédom tegnap kapott POVESZKÁT*. A *poveszka* (or. *новескка*) jelentése 'behívóparancs'. A legtöbb adatközlő a *behívó* (113 fő), *katonai behívó* (27 fő) vagy *behívólevél* (7 fő) közmagyar megfelelővel helyettesítette, míg néhányan körülírással választ adtak.

A 7. mondat ugyancsak a háborús helyzethez kapcsolódott: *Amikor eltörte a lábát, egy egész életre LEGRUPPÁZTÁK*. A szláv eredetű *legruppáz* (ukr. *зпына*, or. *зпынна*) jelentése 'egészségügyi okok miatt leszázalékol; rokkanttá nyilvánít'. A leggyakoribb magyar megfelelők a *leszázálékol* (42 fő), *orvosilag leszázalékol* (11 fő), *rokkanttá nyilvánít* (6 fő), *leír* (5 fő), *rokkantsági igazolványt kap* (4 fő) és *leszerel* (4 fő) voltak. Emellett számos szinonima és körülírás is előfordult. Egy-egy válaszban megjelent a *beteglap* jelentésbeli kölcsönszó, valamint az *invaliddát nyilvánít* hibrid alak is.

A 8. mondat a következő volt: *Az utcán a TCK-SOK igazoltatják a férfiakat*. A *TCK-s* magyar -s képzővel létrehozott alak (ukr. *ТЦК*) az ukrainai hadkiegészítő parancsnokság munkatársát jelöli. A leggyakoribb magyar megnevezések a *katonák* (55 fő), *katonai toborzók* (20 fő), *hadkiegészítők* (11 fő), *rendőrök* (5 fő), *besorozók* (4 fő) és *katonai ellenőrök* (4 fő) voltak. Kisebb számban a *toborzó*

katonák, katonai sorozóbiztosok és járőrök is előfordultak. Egy adatközlő körülrása szerint ők a „povesztkát osztó katonák”.

4.3. Feleletválasztós feladatok

A feleletválasztós feladatokban a hallgatóknak három megadott lehetőség közül kellett kiválasztaniuk az adott lexikai elem helyes jelentését. Szükség esetén az „Egyéb” mezőben saját meghatározást is megadhattak. Az eredményeket a 2. táblázat foglalja össze; zárójelben az egyes válaszokat megjelölő hallgatók száma szerepel.

2. táblázat. A feleletválasztós feladatok eredményei

Szláv kölcsönszó	Helyes jelentés	Helytelen jelentés 1.	Helytelen jelentés 2.	Egyéb
<i>VLK</i>	katonai orvosi bizottság (137)	gépkocsik műszaki vizsgálója (14)	állami pénzügyi intézet (8)	katonai orvosi vizsgálat (1)
<i>zálik</i>	egyetemi beszámoló (141)	robbanószerkezet (13)	ösztöndíj (6)	–
<i>NMT</i>	Nemzeti Multidiszciplináris Teszt (155)	Nemzeti Multietnikus Társaság (5)	Nemzeti Magyar Tábor (o)	–
<i>oblik</i>	nyilvántartás (154)	fegyver (3)	búzatároló edény (2)	számvitel (1)
<i>vidsztrocska</i>	felmentés a katonai szolgálat alól (116)	bírság a katonai behívó át nem vételéért (37)	behívó katonai szolgálatra (4)	halasztás (3)
<i>marsutka</i>	iránytaxi (142)	vonatjárat (13)	harckocsi (4)	kisbusz (1)
<i>Herojam szlava!</i>	Dicsőség a hősöknek! (156)	Üdvözet a hősöknek! (2)	Viszontlátásra! (o)	Dicsőség Ukrajnának! (1), Éljen a nemzet! (1)
<i>gruppás</i>	orvosilag leszázalékolt (154)	egyetemi szintű (4)	jogilag érvényes (o)	csoportos (2)

Forrás: Saját szerkesztés

Valamennyi vizsgált elem helyes jelentését az adatközlők többsége felismerte. A legnagyobb bizonytalanság a *vidsztrocska* és a *VLK* esetében mutatkozott. A *vidsztrocskát* 37 hallgató a katonai behívó át nem vételéért kiszabott bírsággal azonosította, míg a *VLK* esetében 14 fő a gépjárművek műszaki vizsgáját, 8 fő pedig egy állami pénzügyi intézetet választott helyes fogalommeghatározásként. Mindkét elem az orosz-ukrán háború időszakában nagyobb elterjedtségre szert tett katonai-adminisztratív fogalomkörhöz kapcsolódik, ezért alacsonyabb felismerési arányuk összefügghet viszonylagos újszerűségükkel is.

Az „Egyéb” mezőben megadott válaszok egy része nem teljesen téves jelentést tartalmazott, hanem a helyes fogalomhoz szorosan kapcsolódó megnevezést vagy az adott lexéma más használati köréhez tartozó jelentést. A *VLK* esetében például a *katonai orvosi vizsgálat* válasz az intézmény által végzett eljárásra utal, míg a *vidsztrocska* mellett megadott *halasztás* jelentés szorosan kapcsolódik a helyes fogalomhoz. A *gruppás* esetében előforduló *csoportos* válasz pedig az alapul szolgáló *grupp*a lexéma másik, oktatáshoz kapcsolódó jelentését tükrözi.

4.4. Fogalommeghatározási feladatok

A fogalommeghatározási feladatokban az adatközlőknek előre megadott definíciók alapján kellett megnevezniük az adott fogalmakat. A válaszokat a 3. táblázat összesíti; zárójelben az egyes megnevezéseket megadó hallgatók száma szerepel. A táblázat csak a kategorizált és értelmezhető válaszokat tartalmazza.

3. táblázat. A fogalommeghatározási feladatok eredményei

Definíció	Szláv kölcsönszó	Közmagyar szó	Hibrid alak
90 perces tanítási óra a felsőoktatásban.	<i>pára</i> (134)	<i>órapár</i> (10), <i>duplaóra</i> (2), <i>egyetemi óra</i> (2)	<i>órapára</i> (3)
Katonai behívókat kézbesítő személy.	<i>TCK</i> (51), <i>TCK-s</i> / <i>TCK-snik</i> / <i>tecekás</i> (30), <i>vojenkom</i> (11), <i>poveszka</i> (6), <i>vojenkomát</i> (4), <i>poveszkás</i> (2)	<i>katona</i> (15), <i>toborzó</i> (6), <i>katonai toborzó</i> (4), <i>sorozó</i> (4), <i>toborzó tiszt</i> (2)	<i>TCK-s ember</i> (1), <i>vojenes katona</i> (1)
Az áramszünetek időpontját jelző színes táblázat.	<i>grafik</i> / <i>gráfik</i> (69), <i>cserha</i> / <i>cserga</i> (32), <i>grafikon</i> (13), <i>rozklád</i> (1)	<i>ütemterv</i> (7), <i>áramszüneti táblázat</i> (3), <i>kikapcsolási táblázat</i> (2), <i>beosztás</i> (2)	<i>áramszüneti grafikon</i> (3), <i>áramszüneti grafik</i> (1)
Hangos szirénajelzés, amelynek megszólalásakor óvóhelyre kell vonulni.	<i>trivoga</i> / <i>trivoha</i> / <i>trévoga</i> / <i>trevoha</i> (101), <i>povitrjana</i> <i>trivoga</i> (3)	<i>légiriadó</i> (32), <i>sziréna</i> (6), <i>légvédelmi riadó</i> (2)	–
Hadköteles férfiak besorozása a hadseregbe.	<i>poveszka</i> / <i>povesztka</i> (28), <i>mobilizáció</i> (8), <i>buszifikációjá</i> (1), <i>szluzsba</i> (1)	<i>sorozás</i> (25), <i>besorozás</i> (13), <i>mozgósítás</i> (7), <i>behívás</i> (6), <i>sorkatonaság</i> (3), <i>kényszersorozás</i> (3)	<i>kontraktos férfiak</i> (1), <i>oblikra áll</i> (1)
Érettségi vizsga, amit a 11. osztály befejezését követően kell teljesíteni.	<i>NMT</i> (121), <i>ZNO</i> (27), <i>multiteszt</i> (5)	<i>nemzeti multidiszciplináris teszt</i> (4), <i>záróvizsga</i> (2), <i>érettségi</i> (1)	–

Definíció	Szláv kölcsönszó	Közmagyar szó	Hibrid alak
Hadkiegészítő parancsnokság, ahol halasztást lehet kérni a katonai szolgálat alól.	<i>vojenkomát / vojemkomát (98), TCK (20), RTCK (1), vijszkomát (1)</i>	<i>katonai hivatal (9), sorozóiroda (4), sorozóbizottság (2), területi toborzó központ (1)</i>	–
Katonai orvosi vizsgálat, amely minden hadköteles korú férfi számára kötelező.	<i>VLK / vlk (77), komisszió (6), oblik (4), gruppázni (2), szprávka (1), komisszija (1), medoszmotr (1)</i>	<i>katonai vizsgálat (6), alkalmassági vizsgálat (5), orvosi bizottság (3), sorozás (3)</i>	<i>oblikra állás (1)</i>

Forrás: Saját szerkesztés

A regionális válaszok különösen nagy arányban jelentek meg a *pára*, *grafik*, *trivoga*, *NMT*, *vojenkomát* és *VLK* esetében. Ez azt mutatja, hogy e fogalmak megnevezésekor a hallgatók gyakran szláv eredetű vagy regionálisan meghonosodott formákat hívtak elő.

A válaszok között több, a korábbi feladatokban nem szereplő lexikai elem is megjelent, például a *rozklad* 'órarend; beosztás; ütemterv', *povitrjana trivoga* 'légiriadó', *buszifikácijá* 'kényszermozgósításhoz kapcsolódó elhurcolás', *szluzsba* 'szolgálat', *ZNO* 'külső független értékelés', *RTCK* 'járási területi toborzó központ', *vijszkomát* 'hadkiegészítő parancsnokság', *komisszió / komisszija* 'katonai orvosi bizottság', valamint *medoszmotr* 'orvosi vizsgálat'.

Egyes válaszok a definícióban megadott fogalom helyett ahhoz szorosan kapcsolódó személyt, intézményt, dokumentumot vagy eljárást jelöltek. A katonai behívókat kézbesítő személy esetében például a *TCK* és a *vojenkomát* 'hadkiegészítő parancsnokság', a mozgósítás meghatározásánál pedig 28 alkalommal a *poveszka* 'behívóparancs' jelent meg. E fogalmi átfedések részletesebb értelmezésére az 5.2. fejezetben térek vissza.

A válaszokban hibrid alakok is előfordultak, például *órapára*, *TCK-s ember*, *áramszüneti grafik* és *oblikra állás*, amelyek magyar és szláv eredetű elemek együttes jelenlétét mutatják.

4.5. Párosítás feladatok

Az adatközlőknek két feladatban kellett a vizsgált lexikai elemeket a megfelelő jelentésekkel párosítaniuk. Az első feladat hat ukrán, a második hat orosz eredetű elemet tartalmazott. A helyes válaszok számát és arányát a 4. táblázat mutatja be.

4. táblázat. A párosítós feladatok eredményei

Szláv kölcsönszó	Jelentés	Átadó nyelvi alak	Helyes válaszok
<i>ATO</i>	terrorellenes hadművelet	ukr. <i>ATO</i>	107 (66,9%)
<i>csornovik</i>	piszkozat	ukr. <i>чорновик</i>	139 (86,9%)
<i>ZSzU</i>	Ukrán Fegyveres Erők	ukr. <i>ЗСУ</i>	121 (75,6%)
<i>hromáda</i>	kistérség; közigazgatási egység	ukr. <i>громада</i>	135 (84,4%)
<i>dovidka</i>	hivatalos igazolás	ukr. <i>довідка</i>	149 (93,1%)
<i>CNAP</i>	adminisztratív szolgáltatásokat nyújtó központ	ukr. <i>ЦНАП</i>	118 (73,8%)
<i>sztolova</i>	étkeзде	or. <i>столовая</i>	150 (93,8%)
<i>vojenkom</i>	a hadkiegészítő parancsnokság vezetője	or. <i>военком</i>	147 (91,9%)
<i>szprávka</i>	hivatalos igazolás	or. <i>справка</i>	155 (96,9%)
<i>bábuska</i>	idős asszony; nagymama	or. <i>бабушка</i>	152 (95%)
<i>perevodcsik</i>	tolmács; fordító	or. <i>переводчик</i>	151 (94,4%)
<i>PMZs</i>	állandó külföldi lakóhelyet igazoló pecsét az útlevelemben	or. <i>ПМЖ</i>	138 (86,3%)

Forrás: Saját szerkesztés

A feladatban szereplő orosz eredetű elemeket az adatközlők 86,3–96,9%-a, az ukrán eredetű elemeket pedig a hallgatók 66,9–93,1%-a párosította helyesen a jelentésükkel. A hat-hat vizsgált elem átlagos felismerési aránya az orosz eredetű csoportban 93,1%, az ukrán eredetűben 80,1% volt. A jelen párosítási feladatban szereplő orosz eredetű elemek felismerési aránya tehát magasabbnak bizonyult, mint a kiválasztott ukrán eredetű elemeké. Ez az eredmény azonban kizárólag a vizsgált lexikai egységekre vonatkozik, és nem tekinthető az orosz eredetű kölcsönszavak általánosan magasabb ismertségére utaló bizonyítéknak.

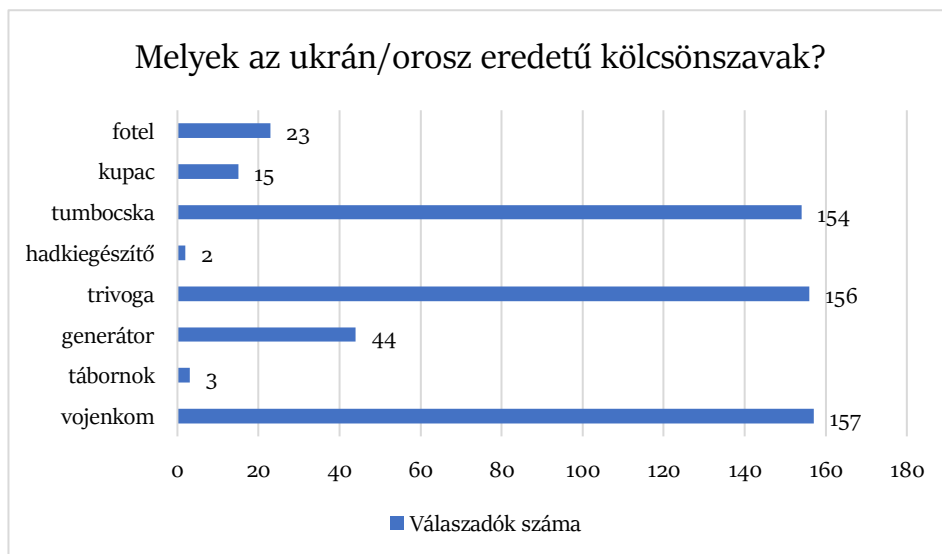
A két csoport ugyanis fogalomköri, kronológiai és elterjedtségi szempontból sem volt teljesen összehasonlítható. A vizsgált orosz eredetű elemek között több régebb óta használatos lexéma szerepelt, míg az ukrán eredetűek között több újabb intézménynév és rövidítés – például az *ATO*, *ZSzU* és *CNAP* – is helyet kapott. A különbség ezért összefügghet az elemek eltérő átvételi idejével, helyi elterjedtségével és fogalomköri sajátosságaival. A minta egyetlen intézmény filológushallgatóira korlátozódik, ezért az eredmények a kárpátaljai magyar egyetemisták teljes közösségére sem általánosíthatók.

4.6. További kölcsönszavak ismerete

Egy további feladat azt vizsgálta, hogy a hallgatók mennyire képesek elkülöníteni a kárpátaljai magyar nyelvváltozatban használatos regionális szláv eredetű elemeket a közmagyar szókészlet elemeitől. Nyolc szó közül kellett kiválasztaniuk az általuk

ukrán vagy orosz eredetűnek tartott lexikai elemeket: *fotel*, *kupac*, *tumbocska* 'éjjeliszekevény', *hadkiegészítő*, *trivoga* 'légiriadó', *generátor*, *tábornok* és *vojenkom* 'a hadkiegészítő parancsnokság vezetője'. Az eredményeket a 2. ábra mutatja be.

2. ábra. A szláv kölcsönszavak felismerése

Forrás: Saját szerkesztés

A válaszadók többsége helyesen különítette el a regionális szláv eredetű elemeket a közmagyar lexémáktól. Ugyanakkor a *generátor* példája arra mutat rá, hogy a több nyelvben hasonló formában meglévő internacionalizmusok (ukr., or. *генератор*) eredetének megítélése bizonytalanabb lehet: 44 hallgató ezt az elemet is ukrán vagy orosz eredetűnek vélte. Ezzel szemben az egyértelműen magyar alakú *hadkiegészítő* és *tábornok* besorolása csak kevés adatközlőnek okozott nehézséget.

A kutatás külön figyelmet fordított az orosz–ukrán háborúhoz kapcsolódó lexikai rétegre. Egy szabad felsorolási feladatban ezért a válaszadóknak olyan szláv eredetű lexikai elemeket kellett megadniuk, amelyeket a háborúhoz kapcsolódónak tartanak. A válaszok alapján 34 különböző lexikai kölcsönzés volt elkülöníthető, amelyek a következő főbb fogalomkörökbe sorolhatók:

Felmentés a szolgálat alól: *brony* (ukr. *бронь* 'a kritikus infrastruktúrában dolgozó hadköteles férfiak állam általi ideiglenes mentesítése a katonai mozgósítás alól'); *gruppá* (ukr. *група*, or. *группа* 'az egészségkárosodás, illetve a rokkantság súlyosságát jelölő háromfokozatú kategória'); *invalid* (ukr. *інвалід*, or. *инвалид* 'rokkant; mozgássérült; leszázalékolt személy'); *vidsztrocska* (ukr. *відстрочка* 'halasztás; ideiglenes felmentés a katonai szolgálat alól').

Foglalkozások: *brigadir* (ukr., or. *бригадир* 'csapatvezető'); *milicista* (ukr. *міліціонер*, or. *милиционер* 'rendőr'); *szoldát* (ukr., or. *солдат* 'katona'); *vojenkom* (or. *военком* 'a hadkiegészítő parancsnokság vezetője').

Haderő és harci cselekmények: *bavovna* (ukr. *бавовна* 'robbanások után keletkező füstfelhő az orosz megszállás alatt álló területeken'); *ZSZU* (ukr. *ЗСУ* ← *Збройні Сили України* 'Ukrán Fegyveres Erők').

Katonai mozgósítás és ellenőrzés: *blokposzt* (ukr., or. *блокпост* 'közúti katonai ellenőrző pont'); *mobilizáció* (ukr. *мобілізація*, or. *мобилизація* 'katonai mozgósítás'); *oblik* (ukr. *облік* 'katonai nyilvántartás'); *perevirka* (ukr. *перевірка* 'ellenőrzés'); *poszt* (ukr., or. *пост* 'közúti katonai ellenőrző pont'); *poveszka* (or. *повестка* 'behívóparancs'); *prédátněj* (ukr. *придатний* 'alkalmas [a katonai szolgálatra]'); *prépiszka* (ukr., or. *пріписка* 'katonai nyilvántartási igazolás'); *TCK* (ukr. *ТЦК* ← *територіальний центр комплектування* 'területi toborzó központ; hadkiegészítő parancsnokság'); *uhiljánt* (ukr. *ухилян* 'a katonai szolgálat teljesítése alól kibúvó hadköteles személy'); *VLK* (ukr. *ВЛК* ← *військово-лікарська комісія* 'katonai orvosi bizottság'); *vojenkomát* (or. *военкомат* 'hadkiegészítő parancsnokság').

Politika és történelem: *majdan* (ukr. *майдан* 'a 2004-es narancsos forradalom, illetve a 2013–2014-es Méltóság Forradalma megnevezése'); *ork* (ukr., or. *орк* 'orosz megszálló katona Ukrajnában'); *razvetka* (or. *разведка* 'hírszerzés; felderítés'); *Roszgvargyija* (or. *Росгвардия* 'Orosz Nemzeti Gárda'); *vatnyik* (ukr., or. *ватник* 'a Kreml propagandáját támogató oroszpárti személy'); *vojenněj sztán* (ukr. *воєнний стан* 'hadiállapot').

Társadalmi jelenségek: *bezsenec* (ukr. *біженець*, or. *беженец* 'menekült'); *cserha* (ukr. *чепга* 'a tervezett áramszünetek rendszerében meghatározott fogyasztói csoportok váltakozó lekapcsolása'); *grafik* (ukr. *графік*, or. *графук* 'a tervezett áramszünetek menetrendjét jelző táblázat; menetrend'); *pidvál* (ukr. *підвал* 'pince; óvóhely'); *trivoga* (ukr. *тривога* 'légiriadó'); *ukrittjá* (ukr. *укриття* 'óvóhely').

A 34 elem közül 16 kizárólag ukrán, 5 kizárólag orosz, 13 pedig az ukránhoz és az oroszhoz egyaránt kapcsolható volt. A jelen szóanyagban tehát az ukrán eredetű elemek száma meghaladta a kizárólag orosz eredetűekét, ami összhangban áll azzal a korábbi megfigyeléssel, hogy a háborúhoz kapcsolódó újabb lexikai rétegben megerősödött az ukrán nyelv átadó szerepe (vö. Csernicskó–Váradi, 2026, 64. o.; Váradi–Csernicskó, 2025, 125. o.). E megállapítás azonban kizárólag a jelen feladatban előhívott szóanyagra vonatkozik.

Az utolsó feladatban a hallgatóknak olyan szláv eredetű lexikai elemeket kellett felsorolniuk, amelyeket saját bevallásuk szerint mindennapi nyelvhasználatukban alkalmaznak. Összesen 154 különböző elem került elő. Mivel szabad felsorolásról van szó, az itt megadott formák nem tekinthetők automatikusan közösségi szinten

meghonosodott kölcsönszavaknak; az adatok elsősorban a válaszadók önbevalláson alapuló lexikai repertoárjáról tájékoztatnak.

A megadott elemek fogalomköri szempontból igen változatosak voltak. A legnagyobb csoportok az absztrakt fogalmakhoz, az ételekhez és italokhoz, a háztartáshoz, a járművekhez és közlekedéshez, valamint a háborúhoz kapcsolódtak. Emellett rokon kapcsolatokkal, dokumentumokkal, egészségüggyel, építkezéssel, kereskedelemmel, közigazgatással, munkával, oktatással és ruházattal összefüggő elemek is megjelentek.

Absztrakt fogalmak: *csucsuty* (or. чумь-чумь 'egy kicsit; kevésbé'); *dá* (or. да 'igen'); *dáváj* (ukr., or. давай 'gyerünk; rajta; add ide'); *dobre* (ukr. добре 'jól; jó; rendben'); *geroj* (or. герої 'hős; vagány'); *harasó* (or. хорошо 'jó; jól; rendben'); *korocse* (ukr. коротше, or. короче 'röviden; egyszóval'); *mologyec* (ukr. молодець, or. молодец 'ügyes; szép munka'); *nyi* (ukr. ні 'nem'); *pácán* (ukr., or. пацан 'srác; haver; barát'); *perekur* (ukr., or. перекур 'cigaretaszünet'); *perezsivál* (ukr. переживати, or. переживать 'aggódik; nyugtalankodik'); *piskom* (ukr. пішком 'gyalog'); *podarunok* (ukr. подарунок 'ajándék'); *privet* (or. привіт 'szia; üdv'); *rozklád* (ukr. розклад 'beosztás; órarend; menetrend'); *sztój* (or. стої 'áll; megáll'); *ták* (ukr. так 'igen'); *továris* (ukr. товариш, or. товариш 'társ; elvtárs'); *tupoj* (or. м'яу 'buta; ostoba'); *tyipá* (ukr. м'яна, or. м'яна 'mintha; úgymond; olyan, mint'); *uzsász* (or. ужас 'borzalom; szörnyűség'); *vapse* (or. всебіч 'egyéltalan; általában'); *vszja / vszjo* (or. вся / все 'az egész; minden; kész'); *zápász* (ukr., or. запас 'tartalék; készlet'); *zdorov* (ukr. здоров 'szia; üdv').

Család: *bábuska* (or. бабушка 'nagymama; idős asszony'); *brátán* (ukr., or. братан 'fiútestvér; bizalmas megszólításként közeli férfi rokon vagy barát').

Dokumentumok: *dovidka* (ukr. довідка 'hivatalos igazolás'); *paszport* (ukr., or. паспорт 'személyazonosító igazolvány; útlevél'); *szprávka* (or. справка 'hivatalos igazolás'); *tekoszmot* (or. техосмотр 'jármű műszaki vizsgája; a műszaki vizsgát igazoló dokumentum'); *zajava* (ukr. заява 'kérelem; beadvány'); *zvit* (ukr. звіт 'jelentés; beszámoló').

Egészségügy: *gripp* (ukr. грип, or. грип 'influenza'); *gruppá* (ukr. група, or. група 'az egészségkárosodás, illetve a rokkantság súlyosságát jelölő háromfokozatú kategória'); *gruppás* (ukr. група, or. группа 'valamilyen fokú egészségkárosodással rendelkező, rokkant vagy orvosilag leszámálékolt személy'); *medicska* (ukr., or. медичка 'női egészségügyi dolgozó; orvos- vagy egészségügyi szakos hallgató'); *medszesztra* (ukr., or. медсестра 'ápolónő; nővér'); *szesztra* (ukr., or. сестра 'ápolónő; nővér').

Építkezés és épületek: *balkon* (ukr., or. балкон 'erkély'); *beszetka* (or. бечедка 'kerti pavilon; lugas'); *blokk* (ukr., or. блок 'építőblokk; falazóelem'); *kvarтира* (ukr., or. квартира 'lakás'); *podjezd* (or. під'їзд 'társasházi bejárat; lépcsőház'); *remont* (ukr., or. ремонт 'javítás; felújítás'); *resztorán* (ukr., or. ресторан

'étterem'); *sztolova* (or. *столовая* 'étkezde; menza'); *sztrojka* (or. *спройка* 'építkezés; építési terület'); *vokzál* (ukr., or. *вокзал* 'pályaudvar').

Ételek és italok: *borscs* (ukr., or. *борщ* 'céklából és más zöldségekből készített leves'); *bulocska* (ukr., or. *булочка* 'zsemle; péksütemény'); *csáj* (ukr., or. *чай* 'tea'); *grecska* (ukr., or. *гrecька* 'hajdinakása'); *haluska* (ukr. *галушка* 'lisztből készült főtt tésztaféle; galuska'); *horilka* (ukr. *горилка* 'vodka; égetett szesz ital'); *kompót* (ukr., or. *компот* 'vízben főzött gyümölcsből készített édes ital'); *kvasz* (ukr., or. *квас* 'kenyérből erjesztett, alacsony alkoholtartalmú, savanykás ital'); *lopátka* (ukr., or. *лопатка* 'zöldbab; zöldbabból készült étel'); *murkó* (ukr. *морква*, or. *морковь* 'sárgarépa'); *pálocski* (or. *палочки* 'extrudált kukoricapehely'); *pelmenyi* (ukr. *пельмени*, or. *пельмени* 'húsos derelye'); *pirogi* (ukr., or. *пирогои* 'töltött sült tészta'); *saslik* (ukr. *шашилик*, or. *шашилык* 'nyárson sültött pácolt hús'); *szálát* (ukr., or. *салам* 'saláta'); *számáhonka* (ukr., or. *самогонка* 'házilag főzött pálinka; házi szesz'); *szok / szakk* (or. *сок* 'gyümölcsle'); *szoljanka* (ukr., or. *солянка* 'sűrű, savanykás húsleves'); *szosziszki* (ukr., or. *сосиски* 'virslí'); *váfli* (ukr. *вафлі*, or. *вафли* 'ostya; nápolyi'); *varenyiki* (ukr., or. *вареники* 'különféle töltelékkel készített főtt tésztabatyú'); *zakuska* (ukr., or. *закуска* 'előétel; harapnivaló'); *zapiva* (ukr., or. *запивка* 'étel vagy alkohol mellé, illetve után fogyasztott kísérőital').

Háború: *blokposzt* (ukr., or. *блокнусть* 'közúti katonai ellenőrző pont'); *brony* (ukr. *бронь* 'a kritikus infrastruktúrában dolgozó hadköteles férfiak állam általi ideiglenes mentesítése a katonai mozgósítás alól'); *csász* (ukr., or. *часть* 'laktanya; katonai alakulat'); *grafik* (ukr. *графік*, or. *график* 'a tervezett áramszünetek menetrendjét jelző táblázat'); *oblik* (ukr. *облік* 'katonai nyilvántartás'); *poszt* (ukr., or. *пост* 'közúti katonai vagy rendészeti ellenőrző pont'); *poveszka* (or. *повідстка* 'behívóparancs'); *Rezerv* (ukr. *Резерв* 'a hadkötelesek katonai nyilvántartási adatainak megtekintésére és frissítésére szolgáló mobilalkalmazás'); *TCK* (ukr. *ТЦК* ← *територіальний центр комплектування* 'területi toborzó központ; hadkiegészítő parancsnokság'); *trivoga* (ukr. *тривога* 'légiriadó'); *vidsztrocska* (ukr. *відстрочка* 'ideiglenes felmentés; halasztás a katonai szolgálat alól'); *vojenkom* (or. *военком* 'a hadkiegészítő parancsnokság vezetője'); *vojenkomát* (or. *военкомат* 'hadkiegészítő parancsnokság'); *vojenkomátos* (or. *военкомат* 'a hadkiegészítő parancsnokság munkatársa; a hadkiegészítő parancsnoksággal kapcsolatos').

Háztartás: *bánka* (ukr., or. *банка* 'befőttessüveg'); *bloknot* (ukr., or. *блокнутом* 'jegyzetömb'); *burzsujka* (ukr., or. *буржуйка* 'kisméretű vaskályha'); *csajnik* (ukr., or. *чайник* 'teáskanna; vízforraló'); *csemodán* (ukr., or. *чемодан* 'bőrönd'); *duhovka* (ukr., or. *духовка* 'sütő'); *fogpaszta* (ukr. *зубна паста*, or. *зубная паста* 'fogkrém'); *kolonka* (ukr., or. *колонка* 'bojler; hangszóró'); *kriska* (ukr. *кришка*, or. *крышка* 'fedő; kupak'); *lozska* (ukr., or. *ложка* 'kanál'); *mészka* (ukr., or.

миска 'tál; mélytányér'); *skafcsik* (or. *шкафчик* 'kisszekrény'); *szitka* (ukr. *сімка*, or. *сетка* 'háló; hálószerűen szőtt anyagból készült szatyor'); *szkoccs* (ukr., or. *скотч* 'ragasztószalag'); *sztol* (or. *стол* 'asztal'); *sztulcsék* (or. *стільчик* 'kisszék; gyerekszék'); *taburetká* (ukr., or. *табуретка* 'hokedli'); *tumbocská* (ukr., or. *тумбочка* 'éjjeliszekrény'); *zazsigálka* (or. *зажигалка* 'öngyújtó').

Járművek, alkatrészek és közlekedés: *aptecška* (ukr., or. *аптечка* 'elsősegélydoboz'); *avarijka* (ukr. *аварійка*, or. *аваріюка* 'vészvillogó'); *bagázsnyik* (ukr., or. *багажник* 'csomagtartó'); *bordácski* (ukr., or. *бардачок* 'kesztyűtartó'); *elektricska* (ukr. *електричка*, or. *електричка* 'villamos motorvonat; helyi személyvonat'); *krán* (ukr., or. *кран* 'emelődaru'); *marsutka* (ukr., or. *маршрутка* 'menetrend szerint közlekedő kisbusz; iránytaxi'); *nákonycsnyik* (ukr., or. *наконечник* 'kormányösszekötő gömbfej'); *pavarat / povorot* (ukr., or. *поворот* 'irányjelző; index'); *perejezd* (or. *переезд* 'vasúti átkelő'); *pojezd* (or. *поезд* 'vonat'); *pricep* (or. *прицеп* 'utánfutó; pótkocsi'); *szvetafor* (or. *светофор* 'közlekedési lámpa'); *zapravka* (ukr., or. *заправка* 'benzinkút; üzemanyagtöltő állomás'); *zsátki* (ukr., or. *жамка* 'aratógép vágóasztala; gabonavágó adapter').

Kereskedelem: *bázár* (ukr., or. *базар* 'piac'); *hrivnya* (ukr. *гривня* 'Ukrajna hivatalos pénzneme'); *hrosi* (ukr. *гроші* 'pénz'); *kopek* (ukr. *копійка*, or. *копейка* 'kopejka; a hrivnya és a rubel századrésze'); *magazin* (ukr., or. *магазин* 'üzlet; bolt'); *pacska / pácski* (ukr., or. *пачка / пачки* 'csomag; doboz'); *rubel* (or. *рубль* 'Oroszország és az egykori Szovjetunió hivatalos pénzneme'); *zarpláta* (ukr., or. *зарплата* 'fizetés; munkabér').

Közigazgatás és rendvédelem: *hromáda* (ukr. *громада* 'kistérség; önkormányzati közigazgatási egység'); *milicija* (ukr. *міліція*, or. *милиция* 'rendőrség'); *milicista* (ukr. *міліціонер*, or. *милиционер* 'rendőr'); *oblásztj* (ukr., or. *область* 'megye; terület'); *policia* (ukr. *поліція*, or. *полиция* 'rendőrség'); *propiszká* (ukr., or. *прописка* 'a lakóhely hivatalos bejegyzése; bejelentett lakcím').

Munka: *brigád* (ukr., or. *бригада* 'közös dolgozó munkacsoport'); *perevodcsik* (or. *переводчик* 'fordító; tolmács'); *szmena* (or. *смена* 'műszak; váltás'); *szubotnyik* (ukr. *суботник*, or. *субботник* 'rendszerint szombaton végzett közösségi vagy önkéntes munka').

Műszaki eszközök: *druzsba* (ukr., or. *дружба* 'láncfűrész'); *mantyirovka* (ukr., or. *монтаровка* 'feszítővas').

Oktatás: *csornovik* (ukr. *чорновик* 'piszkozat'); *páпка* (ukr., or. *папка* 'irattartó; mappa'); *pára* (ukr., or. *пара* 'órapár'); *scsodennék* (ukr. *щоденник* 'ellenőrző könyv; iskolai napló'); *sztipi / sztipendium* (ukr. *стипендія*, or. *стипендия* 'ösztöndíj'); *zálik* (ukr. *залік* 'tantárgyi beszámoló'); *zszurnál* (ukr., or. *журнал* 'osztálynapló; tanulmányi nyilvántartás').

Ruházat: *kroszovki* (ukr. *кросівки*, or. *кроссовки* 'sportcipő; edzőcipő'); *kurtka* (ukr., or. *куртка* 'kabát; dzseki'); *májka* (ukr., or. *майка* 'atlétatrikó'); *noszki*

(ukr., or. *носки* 'zokni'); *pufájka* / *kufajka* (ukr., or. *фухайка* 'vattakabát; vattaruha'); *válíki* (ukr. *валянки*, or. *валенки* 'nemezcsizma').

A szabad felsorolások mindenekelőtt a vizsgált hallgatók lexikai repertoárjának fogalomköri sokszínűségét mutatják. A szláv eredetű elemek nemcsak intézményi és kultúraspecifikus reáliákhoz, hanem a mindennapi kommunikáció számos területéhez is kapcsolódnak. A fogalomköri besorolás ugyanakkor részben értelmezésfüggő, mivel egyes lexikai elemek több szemantikai területhez is kapcsolhatók.

5. Az eredmények értelmezése

Az egyes feladattípusok eredményeinek összevetése alapján a vizsgálat legfontosabb tanulsága nem pusztán az, hogy a hallgatók nagyszámú ukrán és orosz eredetű lexikai elemet ismernek, hiszen ezek széles körű jelenléte a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban korábbi kutatásokból is ismert (lásd Gazdag, 2021; Márku, 2008a, 2008b; Váradi, 2022, 2023, 2026). A jelen vizsgálat inkább három, egymással összefüggő jelenségre irányítja rá a figyelmet: az orosz–ukrán háborúhoz kapcsolódó új vagy újonnan aktiválódott lexikai rétegre, a katonai-adminisztratív fogalomkör egyes elemei között megfigyelhető fogalmi átfedésekre, valamint a regionális szláv eredetű és a közmagyar lexikai elemek párhuzamos hozzáférhetőségének eltérő mintázataira.

5.1. Az orosz–ukrán háborúhoz kapcsolódó lexikai réteg

A vizsgálat egyik legfontosabb eredménye az orosz–ukrán háborúhoz közvetlenül vagy közvetve kapcsolódó lexikai elemek nagy száma és fogalomköri változatossága. A szabad felsorolási feladatban a válaszadók 34 ilyen elemet neveztek meg. Ezek között katonai és mobilizációs eljárásokhoz, intézményekhez és dokumentumokhoz kapcsolódó kifejezések (*TCK*, *VLK*, *oblik*, *poveszka*, *vidsztrocska*, *brony*), személymegnevezések (*vojenkom*, *uhiljánt*), a háborús mindennapokhoz kötődő elemek (*trivoga*, *ukrittyá*, *grafik*, *cserha*), valamint politikai és társadalmi jelentésű lexémák egyaránt megjelentek. A szóanyag tehát nem kizárólag szűk értelemben vett katonai terminológiából áll, hanem a háborús helyzethez kapcsolódó mindennapi élet több területét is lefed.

A 34 elem közül 16 kizárólag ukrán, 5 kizárólag orosz, 13 pedig az ukránhoz és az oroszhoz mint átadó nyelvhez egyaránt kapcsolható volt. Ez arra utal, hogy a háborúhoz kötődő újabb lexikai rétegben megerősödött az ukrán nyelv átadó szerepe. Ez eltér a kárpátaljai magyar nyelvváltozat korábbi kölcsönszórétegeinek egy részétől, amelyek kialakulásában – különösen a szovjet időszakban – az orosz játszott jelentős szerepet (vö. Csernicskó, 1998, 213. o.; Lizanec, 1993, 54. o.; Váradi, 2026, 85–87. o.). A jelen adatok ugyanakkor nem az ukrán eredetű elemek általánosan nagyobb ismertségét mutatják, hanem azt, hogy az újabb politikai,

katonai és közigazgatási reáliák megnevezésében számos ukrán eredetű forma jelen van a vizsgált hallgatók lexikai repertoárjában.

A háborúhoz kapcsolódó lexikai réteg nem kizárólag új lexémákból áll. Egyes korábban is ismert elemek új jelentésben vagy új referenciával jelennek meg. Ilyen például a *grafik*, illetve a *grafikon*, amely az áramszünetek előre meghatározott beosztását is jelölheti, valamint a *poszt*, amely a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban 'katonai vagy rendőri ellenőrző pont' jelentésben is előfordul. A háborúhoz kapcsolódó lexikai rétegben tehát újabb átvételek és korábban meglévő elemek szemantikai vagy használati módosulásai egyaránt megfigyelhetők.

A szóanyag szerkezetileg sem homogén: régebbi orosz eredetű elemek, újabb ukrán kölcsönzések, az ukránban és az oroszban egyaránt meglévő formák, valamint hibrid alakok egyaránt előfordulnak benne. A *TCK-s*, *vojenkomátos*, *poveszkaosztás*, *áramszüneti grafik* és *oblikra állás* típusú regionális elemek azt mutatják, hogy egyes kölcsönzések magyar képzőkkel, ragokkal és lexikai elemekkel is összekapcsolódnak (lásd Csernicskó, 1995). Ez a morfológiai és szerkezeti alkalmazkodás a regionális lexikai repertoárba való beilleszkedés egyik jeleként értelmezhető.

5.2. Fogalmi átfedések a katonai-adminisztratív szókincsben

A háborúhoz kapcsolódó szóanyag egyik jellegzetes sajátossága, hogy az újabb katonai-adminisztratív fogalmak megnevezései a válaszokban nem minden esetben különböztek el egyértelműen. Ez különösen a katonai mozgósításhoz kapcsolódó intézmények, személyek, dokumentumok és eljárások esetében figyelhető meg.

A katonai behívókat kézbesítő személy meghatározásakor a válaszadók nemcsak személyt jelölő alakokat (*TCK-s*, *tecekás*, *vojenkom*, *poveszkás*) adtak meg, hanem intézményneveket (*TCK*, *vojenkomát*), valamint a kézbesített dokumentumot jelölő *poveszka* lexémát is. Hasonló átfedés mutatkozott a mozgósítás fogalmánál, amelyre 28 hallgató a *poveszka* 'behívóparancs' megnevezést adta. Ezekben az esetekben tehát az intézmény, az eljárás, az abban részt vevő személy és a kapcsolódó dokumentum megnevezései részben egymás helyett aktiválódtak.

A *VLK* esetében ugyancsak fogalmi közelség figyelhető meg. A betűszó jelentése 'katonai orvosi bizottság', egyes válaszadók azonban a bizottság által végzett *katonai orvosi vizsgálat* megnevezést adták meg. Ez az intézmény és az általa végzett eljárás közötti metonimikus kapcsolatra utal. A *vidsztrocska* esetében szintén nagyobb bizonytalanság jelentkezett: több adatközlő más, a katonai szolgálathoz vagy mobilizációhoz kapcsolódó eljárással, illetve jogkövetkezménnyel társította a szót.

Ezeket a válaszokat nem minden esetben célszerű egyszerűen hibásnak tekinteni. Inkább arra utalnak, hogy az egymással szorosan összefüggő, részben új és országspecifikus fogalmak egy közös szemantikai mezőben aktiválódnak. A *TCK*, *TCK-s*, *vojenkom*, *vojenkomát*, *poveszka*, *oblik*, *VLK* és *vidsztrocska* ugyanannak a katonai-adminisztratív rendszernek különböző elemeit nevezik meg, amelyek a

háború és a mozgósítás időszakában a mindennapi kommunikációban is nagyobb jelentőségre tettek szert. A fogalmi határok bizonytalansága ezért összefügghet a lexikai réteg viszonylagos újszerűségével, valamint az egyes reáliák szoros funkcionális kapcsolatával.

A jelen vizsgálat ugyanakkor nem teszi lehetővé annak megállapítását, hogy ezek az átfedések mennyiben tekinthetők a résztvevők mentális lexikonja állandó sajátosságainak, illetve mennyiben függenek az alkalmazott elicitatív feladatoktól. Az adatok alapján ezért óvatosabban úgy fogalmazhatunk, hogy a katonai-adminisztratív fogalomkör egyes intézményei, szereplői, dokumentumai és eljárásai között részleges lexikai és fogalmi átfedés figyelhető meg. Ennek pontosabb feltárásához célzott asszociációs, interjú vagy spontán nyelvhasználati vizsgálatokra lenne szükség.

5.3. A regionális és közmagyar lexikai elemek párhuzamos hozzáférhetősége

A vizsgálat harmadik fontos eredménye, hogy a szláv eredetű regionális lexikai elemek ismerete sok esetben nem jár együtt a közmagyar megfelelő hozzáférhetetlenségével. Korábbi kutatások is kimutatták, hogy a kárpátaljai magyar beszélők ugyanazt a fogalmat regionális kölcsönszóval és közmagyar lexikai elemmel egyaránt képesek megnevezni (vö. Dénes, 2013, 46. o.; Váradi, 2022). A jelen vizsgálat ezt több feladattípusban is megerősíti, ugyanakkor azt is bemutatja, hogy a kétféle megnevezés viszonya fogalmanként eltérő.

Jól megfigyelhető a párhuzamos hozzáférhetőség a *paszport* – *útlevél* esetében. A képleírás során 73 adatközlő adott *útlevél* vagy *ukrán útlevél* választ, miközben a *paszport* valamely alakja 63 válaszban önállóan, további 24 esetben pedig valamely magyar megfelelő mellett jelent meg. Hasonló kettősség figyelhető meg a *trivoga* esetében is: a szláv eredetű alakot 55 hallgató önállóan, további 30 pedig közmagyar megfelelő mellett adta meg. Ezek az adatok arra utalnak, hogy a regionális és a közmagyar forma ugyanazon beszélő lexikai repertoárjában egyaránt hozzáférhető lehet; a kérdőíves adatokból azonban nem állapítható meg, hogy spontán kommunikációban melyik forma milyen gyakorisággal vagy milyen helyzetben jelenik meg.

Más esetekben stabil, széles körben hozzáférhető közmagyar megfelelő rajzolódott ki. A *poveszka* jelentését a válaszadók többsége a *behívó*, *katonai behívó* vagy *behívólevél* megnevezéssel adta vissza; a *sztípi* mellett az *ösztöndíj*, a *gruppa* mellett pedig a *csoport* bizonyult széles körben hozzáférhetőnek. Ezek az esetek azt mutatják, hogy a regionális elem ismerete vagy előhívása nem feltétlenül lexikai hiány pótlásával magyarázható, hanem a kétféle megnevezés párhuzamos jelenlétével a beszélők repertoárjában. Ezeket a lexikai elemeket nevezte Haspelmath (2009, 48. o.) alapkölcsonzéseknek, Pulcini (2023, 54. o.) pedig luxuskölcsonzéseknek.

Ezzel szemben egyes kultúra- és országspecifikus fogalmak esetében nem rajzolódott ki egyetlen, széles körben hozzáférhető közmagyar megfelelő. Ilyen az áramszünetek beosztását jelölő fogalom, amelyre a válaszadók számos magyar körülírást adtak – például *áramszüneti táblázat*, *áramkimaradási beosztás*, *világításkimaradás ütemterve* –, miközben a *grafik*, *grafikon* és *cserha* regionális elemek is gyakran megjelentek. A magyar megnevezések nagy variabilitása arra utal, hogy ennél a reáliánál nincs egyetlen olyan közmagyar lexéma, amely a vizsgált hallgatók körében egységesen és tömören jelölné a fogalmat.

Hasonló jelenség figyelhető meg egyes ukrain katonai és közigazgatási intézmények esetében. A *vojenkomát* jelentését a hallgatók nagy többsége felismerte, magyar megfelelőként azonban több különböző megnevezést és körülírást adott, például *hadkiegészítő parancsnokság*, *katonai hivatal*, *toborzóiroda*, *sorozóiroda*, valamint *katonai regisztrációs és sorozási hivatal*. A fogalom tehát ismert és magyarul is körülírható, de a válaszokból nem rajzolódik ki egyetlen egységes közmagyar megfelelő.

A regionális és közmagyar elemek viszonya ezért nem írható le egyszerűen a „kölcsönszó vs. magyar szó” dichotómiájával. Az eredmények inkább egy kontinuumot mutatnak: egyes esetekben stabil és széles körben hozzáférhető közmagyar megfelelő áll a regionális elem mellett, máskor több, egymással párhuzamos magyar megnevezés vagy körülírás létezik, ismét más esetekben pedig a regionális forma bizonyult könnyebben előhívhatónak. A kontaktuselemek jelentős része tehát nem a közmagyar megfelelő hiányát jelzi, hanem a lexikai repertoár bővülését és a párhuzamosan hozzáférhető megnevezések jelenlétét (vö. Váradi, 2026, 99. o.). A kultúra- és országspecifikus reáliák esetében ugyanakkor a regionális forma funkcionálisan stabilabb lehet, mint bármely egyedi közmagyar megfelelő.

Összességében a három vizsgált jelenség szorosan összefügg egymással. A háborúhoz kapcsolódó lexikai rétegben újabb elemek és korábban is meglévő formák új vagy megnövekedett kommunikációs relevanciával egyaránt megjelennek; a katonai-adminisztratív fogalomkörben részleges lexikai és fogalmi átfedések figyelhetők meg; ezzel párhuzamosan pedig a regionális és közmagyar megnevezések hozzáférhetősége fogalmanként eltérő mintázatokat mutat. A vizsgálat újdonsága ezért nem önmagában a szláv eredetű elemek nagy számában, hanem annak feltárásában ragadható meg, hogy a változó társadalmi és háborús környezet miként tükröződik a vizsgált hallgatók lexikai repertoárjában, a fogalmak közötti kapcsolatokban, valamint a regionális és közmagyar megnevezések egymáshoz való viszonyában.

6. Következtetések

A 160 filológushallgató részvételével végzett kérdőíves vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a vizsgált ukrán és orosz eredetű lexikai elemek széles körben hozzáférhetők a résztvevők lexikai repertoárjában. A hallgatók többsége felismerte és helyesen értelmezte a vizsgált elemeket, és számos formát kép- vagy definícióalapú elicitatív feladatokban önállóan is előhívott. A mindennapi használatra vonatkozó önbevallásos adatok alapján több mint száz szláv eredetű elem képezi a hallgatók mindennapi nyelvhasználatának részét.

A válaszok ugyanakkor azt is mutatják, hogy a regionális elemek ismerete és előhívhatósága sok esetben nem jár együtt a közmagyar megfelelő hozzáférhetetlenségével. Számos vizsgált fogalom esetében a regionális és a közmagyar megnevezés párhuzamosan fordult elő, míg egyes kultúra- és országspecifikus reáliáknál több, egymással versengő magyar megnevezés vagy körülírás jelent meg. A kölcsönzött forma ismerete tehát nem feltétlenül a közmagyar megfelelő hiányával magyarázható, hanem a többnyelvű környezetben kialakult bővebb lexikai repertoár részeként értelmezhető.

A párosítási feladatban szereplő hat orosz eredetű lexikai elem átlagos felismerési aránya magasabb volt, mint a hat vizsgált ukrán eredetű elemé. Ez a különbség azonban nem általánosítható a két nyelvből származó kölcsönzések teljes állományára, mivel a két szólista kronológiai, fogalomköri és elterjedtségi szempontból sem volt teljesen összehasonlítható. A vizsgált orosz eredetű elemek között több régebb óta használatos lexéma, az ukrán eredetűek között pedig több újabb intézménynév, rövidítés és katonai-adminisztratív megnevezés szerepelt.

A háborúhoz kapcsolódó szabad felsorolásban ugyanakkor a kizárólag ukrán eredetű elemek száma meghaladta a kizárólag orosz eredetűekét. Ez az eredetmegoszlás az ukrán nyelv megerősödő átadó szerepére utal az újabb katonai-adminisztratív és háborús lexikai rétegben. A vizsgálat azt is megmutatta, hogy e lexikai rétegben az újabb átvételek mellett a korábban is meglévő elemek új jelentésben vagy megnövekedett kommunikációs relevanciával jelennek meg.

A magyar képzőkkel, ragokkal és lexikai elemekkel létrehozott formák – például *TCK-s*, *vojenkomátos*, *poveszkaosztás*, *áramszüneti grafik* és *oblikra állás* – a morfológiai és szerkezeti beilleszkedés jeleiként értelmezhetők. A szláv eredetű lexikai elemek tehát nem feltétlenül elszigetelt idegen nyelvi egységként jelennek meg, hanem a regionális magyar lexikai repertoár szerkezetéhez is alkalmazkodhatnak.

A kutatás eredményei egyetlen intézmény első- és másodéves filológushallgatóira vonatkoznak, ezért nem általánosíthatók sem a teljes kárpátaljai magyar egyetemista közösségre, sem a kárpátaljai magyar beszélők egészére. A későbbi kutatásokban más intézmények és korosztályok bevonásával, valamint interjúk, asszociációs és spontán nyelvhasználati adatok elemzésével

lenne érdemes tovább vizsgálni a szláv eredetű lexikai elemek hozzáférhetőségét, tényleges használatát és hosszabb távú fennmaradását.

Köszönetnyilvánítás

A 2025-2.1.1-EKÖP-2025-00029 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a 2025-2.1.1-EKÖP pályázati program finanszírozásában valósult meg. Szerződés azonosítója: 2025-2.1.1-EKÖP-2025-00029/54.

Irodalom

1. Bárány Erzsébet – Beregszászi Anikó – Dudics Katalin – Gazdag Vilmos 2022. A kárpátaljai magyar nyelvhasználat regionális jegyeiről és az ezekhez fűződő beszélői attitűdökről. *Linguistic Bulletin* 33: 47–59. o. <https://doi.org/10.31651/2226-4388-2022-33-47-59>
2. Beregszászi Anikó – Dudics Lakatos Katalin 2023. *Huszonkettő. A kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés 22 évének története*. Törökbálint: Termini Egyesület.
3. Borbély Edit 2006. Orosz–ukrán elemek a kárpátaljai magyar diákifjúság nyelvhasználatában. *Acta Hungarica* 15: 14–17. o.
4. Csernicskó István 1995. A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993). In: Kassai Ilona szerk. *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. A 6. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, 129–145. o.
5. Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
6. Csernicskó, István – Fenyvesi, Anna 2012. Sociolinguistic and contact-induced variation in Hungarian language use in Subcarpathia, Ukraine. *AHEA: E-journal of the American Hungarian Educators Association* 5: pp. 1–30. <https://doi.org/10.5195/ahea.2012.91>
7. Csernicskó István – Váradi Krisztián 2026. Az orosz–ukrán háború hatása a kárpátaljai magyarok szókincsére a Termini magyar–magyar szótár anyaga alapján. *Magyar Nyelv* 122/1: 52–68. o. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2026.1.52>
8. Dénes Marianna 2013. *A szőlősgyulai és aklihegyi diák- és ifjúsági nyelv (Magiszteri dolgozat)*. Ungvár: Ungvári Nemzeti Egyetem.
9. Dudics Lakatos Katalin – Gazdag Vilmos 2023. A kárpátaljai felsőoktatási intézmények hallgatóinak nyelvhasználati sajátosságai és nyelvi attitűdjei két felmérés részeredményei alapján. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* 2/2: 32–48. o. <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2023-2-32-48>
10. Gazdag Vilmos 2011. Az ukrán tannyelvű iskolák magyar tanulóinak nyelvhasználata, különös tekintettel a keleti szláv kölcsönszavak fokozott használatára. In: Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita szerk. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*.

- A 16. *Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, 383–391. o.
11. Gazdag Vilmos 2012. A Beregszászi járás ukrán tannyelvű iskoláiban tanuló magyar diákok nyelvhasználati sajátosságai. *Hungaro-Ruthenica* 6: 77–91. o.
 12. Gazdag Vilmos 2013. Az anyanyelv használati körének módosulásai Kárpátalján. In: Kötél Emőke – Szoták Szilvia szerk. *Határhelyzetek IV. Hagyomány és jövőkép. Anyanyelv(ek), oktatáspolitikai stratégiák, karrierkövetés*. Budapest: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 94–120. o.
 13. Gazdag Vilmos 2021. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban*. Törökbálint: Termini Egyesület.
 14. Györke Magdolna 1991. A kárpátaljai magyar szaknyelvek. In: Győri-Nagy Sándor – Kelemen Janka szerk. *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében I*. Budapest: Széchenyi Társaság – Pszicholingva Nyelviskola, 70–71. o.
 15. Haspelmath, Martin 2009. Lexical borrowing: concepts and issues. In: Haspelmath, Martin – Tadmor, Uri eds. *Loanwords in the world's languages: a comparative handbook*. Berlin–New York: De Gruyter Mouton, pp. 35–54. <https://doi.org/10.1515/9783110218442.35>
 16. Haugen, Einar 1950. The analysis of linguistic borrowing. *Language* 26/2: pp. 210–231. <https://doi.org/10.2307/410058>
 17. Kiss Anita 2022. *Kárpátaljai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók nyelvhasználatához és nyelvi változatossághoz kapcsolódó attitűdjei*. Nyíregyháza: IMI Print Kft.
 18. Klein, Adam 2016. Using the “wife-beater” shirt to teach about hegemony and counterhegemony. *Communication Teacher* 30/2: pp. 100–105. <https://doi.org/10.1080/17404622.2016.1139149>
 19. Lizanec Péter 1993. Ukrán, valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. In: Lizanec Péter – Horváth Katalin szerk. *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 50–56. o.
 20. Márku Anita 2004. Kölcsönszók használata a kárpátaljai magyar fiatalok körében. In: Beregszászi Anikó – Csernicskó István szerk. *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint, 44–52. o.
 21. Márku Anita 2008a. *Érvényes történetek. Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében*. Ungvár–Beregszász: PoliPrint Kft. – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.
 22. Márku Anita 2008b. Szókölcsonzés a kárpátaljai magyar főiskolások és egyetemisták körében. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 8/1–2: 27–37. o.
 23. Molnár D. István 2018. *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram.
 24. Pulcini, Virginia 2023. Direct borrowings. In: Pulcini, Virginia ed. *The influence of English on Italian: lexical and cultural features*. Berlin–Boston: De Gruyter Mouton, pp. 51–100. <https://doi.org/10.1515/9783110755114-003>
 25. Váradí Krisztián 2022. Kontaktushatások vizsgálata a kárpátaljai diákok nyelvhasználatában. *Anyanyelv-pedagógia* 15/4: 38–61. o. <https://doi.org/10.21030/anyp.2022.4.3>

26. Váradi Krisztián 2023. Kétnyelvűséghez fűződő attitűdök vizsgálata többnyelvű környezetben élő főiskolai filológus hallgatók körében. *Argumentum* 19: 88–123. o. <https://doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2023/6>
27. Váradi, Krisztián 2025. An example of multilingual language use: Ukrainian and Russian loanwords in the Transcarpathian variety of the Hungarian language in Ukraine. *OLBI Journal* 14: pp. 277–301. <https://doi.org/10.18192/olbij.v14i1.6822>
28. Váradi, Krisztián 2026. *A typology of East Slavic (Ukrainian and Russian) lexical borrowings in the Transcarpathian Hungarian contact variety (PhD Dissertation)*. Veszprém: University of Pannonia. <https://doi.org/10.18136/PE.2026.998>
29. Váradi, Krisztián – Csernicskó, István 2025. Slavic loanwords in the speech of Transcarpathian Hungarians as a result of the first one thousand days of the Russo–Ukrainian war. *Hungarian Cultural Studies* 18: pp. 111–130. <https://doi.org/10.5195/ahea.2025.588>

References

1. Bárány, Erzsébet – Beregszászi, Anikó – Dudics, Katalin – Gazdag, Vilmos 2022. A kárpátaljai magyar nyelvhasználat regionális jegyeiről és az ezekhez fűződő beszélői attitűdökről [About the regional features of Transcarpathian Hungarian language and related attitudes of speakers]. *Linguistic Bulletin* 33: pp. 47–59. <https://doi.org/10.31651/2226-4388-2022-33-47-59> (In Hungarian)
2. Beregszászi, Anikó – Dudics Lakatos, Katalin 2023. *Huszonkettő. A kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés 22 évének története* [Twenty-two: The history of 22 years of Hungarian mother-tongue education in Transcarpathia]. Törökbálint: Termini Egyesület. (In Hungarian)
3. Borbély, Edit 2006. Orosz–ukrán elemek a kárpátaljai magyar diákifjúság nyelvhasználatában [Russian–Ukrainian elements in the language use of Transcarpathian Hungarian students]. *Acta Hungarica* 15: pp. 14–17. (In Hungarian)
4. Csernicskó, István 1995. A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993) [The Hungarians of Transcarpathia and bilingualism (1945–1993)]. In: Kassai, Ilona ed. *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. A 6. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, pp. 129–145. (In Hungarian)
5. Csernicskó, István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)* [The Hungarian language in Ukraine (Transcarpathia)]. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely. (In Hungarian)
6. Csernicskó, István – Fenyvesi, Anna 2012. Sociolinguistic and contact-induced variation in Hungarian language use in Subcarpathia, Ukraine. *AHEA: E-journal of the American Hungarian Educators Association* 5: pp. 1–30. <https://doi.org/10.5195/ahea.2012.91>
7. Csernicskó, István – Váradi, Krisztián 2026. Az orosz–ukrán háború hatása a kárpátaljai magyarok szókincsére a Termini magyar–magyar szótár anyaga alapján [The impact of the Russo–Ukrainian war on the vocabulary of Transcarpathian Hungarians based on the material of the Termini Online Hungarian Dictionary and Database]. *Magyar Nyelv* 122/1: pp. 52–68. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2026.1.52> (In Hungarian)

8. Dénes, Marianna 2013. *A szőlősgyulai és aklihegyi diák- és ifjúsági nyelv (Magiszteri dolgozat)* [The student and youth language of Diula and Okli Hed (Master's thesis)]. Ungvár: Ungvári Nemzeti Egyetem. (In Hungarian)
9. Dudics Lakatos, Katalin – Gazdag, Vilmos 2023. A kárpátaljai felsőoktatási intézmények hallgatóinak nyelvhasználati sajátosságai és nyelvi attitűdjei két felmérés részeredményei alapján [The characteristics of language usage and attitudes of students of higher education institutions in Transcarpathia based on the partial results of two surveys]. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* 2/2: pp. 32–48. <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2023-2-32-48> (In Hungarian)
10. Gazdag, Vilmos 2011. Az ukrán tannyelvű iskolák magyar tanulóinak nyelvhasználata, különös tekintettel a keleti szláv kölcsönszavak fokozott használatára [The language use of Hungarian pupils in Ukrainian-medium schools, with special attention to the increased use of East Slavic loanwords]. In: Hires-László, Kornélia – Karmacsi, Zoltán – Márku, Anita eds. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, pp. 383–391. (In Hungarian)
11. Gazdag, Vilmos 2012. A Beregszászi járás ukrán tannyelvű iskoláiban tanuló magyar diákok nyelvhasználati sajátosságai [Characteristics of the language use of Hungarian pupils studying in Ukrainian-medium schools in the Berehove district]. *Hungaro-Ruthenica* 6: pp. 77–91. (In Hungarian)
12. Gazdag, Vilmos 2013. Az anyanyelv használati körének módosulásai Kárpátalján [Changes in the domains of native language use in Transcarpathia]. In: Kötél, Emőke – Szoatak, Szilvia eds. *Határhelyzetek IV. Hagyomány és jövőkép. Anyanyelv(ek), oktatáspolitikai stratégiák, karrierkövetés*. Budapest: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, pp. 94–120. (In Hungarian)
13. Gazdag, Vilmos 2021. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban* [Slavic elements in the Hungarian dialects of the Berehove district in Transcarpathia]. Törökbálint: Termini Egyesület. (In Hungarian)
14. Györke, Magdolna 1991. A kárpátaljai magyar szaknyelvek [The Hungarian specialized languages of Transcarpathia]. In: Győri-Nagy, Sándor – Kelemen, Janka eds. *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében I*. Budapest: Széchenyi Társaság – Pszicholingva Nyelviskola, pp. 70–71. (In Hungarian)
15. Haspelmath, Martin 2009. Lexical borrowing: concepts and issues. In: Haspelmath, Martin – Tadmor, Uri eds. *Loanwords in the world's languages: a comparative handbook*. Berlin–New York: De Gruyter Mouton, pp. 35–54. <https://doi.org/10.1515/9783110218442.35>
16. Haugen, Einar 1950. The analysis of linguistic borrowing. *Language* 26/2: pp. 210–231. <https://doi.org/10.2307/410058>
17. Kiss, Anita 2022. *Kárpátaljai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók nyelvhasználathoz és nyelvi változatossághoz kapcsolódó attitűdjei* [Attitudes of Transcarpathian Hungarian university and college students towards language use and linguistic variation]. Nyíregyháza: IMI Print Kft. (In Hungarian)

18. Klein, Adam 2016. Using the “wife-beater” shirt to teach about hegemony and counterhegemony. *Communication Teacher* 30/2: pp. 100–105. <https://doi.org/10.1080/17404622.2016.1139149>
19. Lizanec, Péter 1993. Ukrán, valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban [Ukrainian and Russian elements in the Hungarian dialects of Transcarpathia]. In: Lizanec, Péter – Horváth, Katalin eds. *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, pp. 50–56. (In Hungarian)
20. Márku, Anita 2004. Kölcsönszók használata a kárpátaljai magyar fiatalok körében [The use of loanwords among Transcarpathian Hungarian youth]. In: Beregszászi, Anikó – Csernicskó, István eds. *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint, pp. 44–52. (In Hungarian)
21. Márku, Anita 2008a. *Érvényes történetek. Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében* [Valid stories. Language choice and code-switching communication strategies among Transcarpathian Hungarian youth]. Ungvár–Beregszász: PoliPrint Kft. – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. (In Hungarian)
22. Márku, Anita 2008b. Szókölcsonzés a kárpátaljai magyar főiskolások és egyetemisták körében [Lexical borrowing among Transcarpathian Hungarian college and university students]. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 8/1–2: pp. 27–37. (In Hungarian)
23. Molnár D., István 2018. *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig* [From periphery to periphery. The population of Transcarpathia from 1869 to the present day]. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram. (In Hungarian)
24. Pulcini, Virginia 2023. Direct borrowings. In: Pulcini, Virginia ed. *The influence of English on Italian: lexical and cultural features*. Berlin–Boston: De Gruyter Mouton, pp. 51–100. <https://doi.org/10.1515/9783110755114-003>
25. Váradi, Krisztián 2022. Kontaktushatások vizsgálata a kárpátaljai diákok nyelvhasználatában [Investigation of contact effects in the language use of Transcarpathian students]. *Anyanyelv-pedagógia* 15/4: pp. 38–61. <https://doi.org/10.21030/anyp.2022.4.3> (In Hungarian)
26. Váradi, Krisztián 2023. Kétnyelvűséghez fűződő attitűdök vizsgálata többnyelvű környezetben élő főiskolai filológus hallgatók körében [Examining the bilingual attitudes of philology students living in a multilingual environment]. *Argumentum* 19: pp. 88–123. <https://doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2023/6> (In Hungarian)
27. Váradi, Krisztián 2025. An example of multilingual language use: Ukrainian and Russian loanwords in the Transcarpathian variety of the Hungarian language in Ukraine. *OLBI Journal* 14: pp. 277–301. <https://doi.org/10.18192/olbij.v14i1.6822>
28. Váradi, Krisztián 2026. *A typology of East Slavic (Ukrainian and Russian) lexical borrowings in the Transcarpathian Hungarian contact variety (PhD Dissertation)*. Veszprém: University of Pannonia. <https://doi.org/10.18136/PE.2026.998>
29. Váradi, Krisztián – Csernicskó, István 2025. Slavic loanwords in the speech of Transcarpathian Hungarians as a result of the first one thousand days of the Russo–Ukrainian war. *Hungarian Cultural Studies* 18: pp. 111–130. <https://doi.org/10.5195/ahea.2025.588>

Szláv kölcsönszavak ismerete a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem filológushallgatói körében

Váradi Krisztián, PhD. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Filológia Tanszék, adjunktus. varadi.krisztian@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-7554-4158.

A tanulmány az ukrán és orosz eredetű lexikai elemek ismeretét, előhívhatóságát és önbevalláson alapuló használatát vizsgálja a magyar nyelvű filológusképzésben részt vevő kárpátaljai egyetemisták körében. A kutatás alapját egy 2025 decembere és 2026 februárja között végzett online kérdőíves felmérés képezi, amelyben a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem Filológia Tanszékének 160 első- és másodéves hallgatója vett részt. A kérdőív képleíró, helyettesítési, feleletválasztós, fogalommeghatározási és párosítási feladatokat, valamint két szabad felsorolási feladatot tartalmazott. A vizsgálat arra irányult, hogy a hallgatók milyen mértékben ismerik fel és képesek önállóan előhívni a vizsgált szláv eredetű lexikai elemeket, illetve mennyiben hozzáférhetők számukra azok közmagyar megfelelői. Az eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált ukrán és orosz eredetű elemek széles körben ismertek a résztvevők körében, és közülük számos forma elicitatív helyzetben önállóan is előhívható. A hallgatók a legtöbb vizsgált elem jelentését helyesen azonosították, és rendszerint közmagyar megfelelővel vagy körülírással is helyettesíteni tudták. Ez arra utal, hogy a regionális szláv eredetű formák mellett közmagyar megfelelőik is széles körben hozzáférhetők. Nagyobb bizonytalanság főként az újabb, kultúra- és országspecifikus katonai-adminisztratív fogalmak esetében jelentkezett. A párosítási feladatokban a vizsgált orosz eredetű elemek felismerési aránya magasabb volt, mint a kiválasztott ukrán eredetű elemeké. Ez a különbség kizárólag a feladatban szereplő lexikai egységekre vonatkozik, és összefügghet azok eltérő átvételi idejével, helyi elterjedtségével és fogalomköri sajátosságaival. Az orosz–ukrán háborúhoz kapcsolódó szláv kölcsönzések eredetmegoszlása ugyanakkor az ukrán nyelv megerősödő átadó szerepére utal az újabb háborús és katonai-adminisztratív lexikában. A válaszadók az egyik feladatban 34 háborús vonatkozású, egy másikban pedig 154, a mindennapi élet különböző területeihez kapcsolódó szláv eredetű lexikai elemet soroltak fel. A hibrid, képzett és összetett alakok jelenléte a kontaktuselemek morfológiai és szerkezeti beilleszkedésének jeleként értelmezhető. A regionális és közmagyar megnevezések párhuzamos hozzáférhetősége a résztvevők összetett lexikai repertoárjára utal. A vizsgálat összességében azt mutatja, hogy a szláv eredetű lexikai elemek jelenléte nem egyszerűen a közmagyar megfelelő hiányával magyarázható, hanem a kárpátaljai többnyelvű kontaktushelyzet és a regionális nyelvhasználat sajátosságaként értelmezhető.

Kulcsszavak: Kárpátalja, lexikai kölcsönzés, magyar kisebbség, nyelvi kontaktus, orosz–ukrán háború, regionális nyelvváltozat, szláv kölcsönszó.

**Слов'янські запозичення в мовній свідомості студентів-філологів
Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II**

Вараді Крістіян, доктор філософії. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, кафедра філології, старший викладач. varadi.krisztian@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-7554-4158.

У статті охарактеризовано знання, лексичну доступність і вживання за самооцінкою респондентів лексичних одиниць українського та російського походження серед студентів Закарпаття, які навчаються на філологічних освітніх програмах з угорською мовою навчання. Дослідження ґрунтується на результатах онлайн-анкетування, проведеного з грудня 2025 року до лютого 2026 року серед 160 студентів першого та другого курсів кафедри філології Закарпатського угорського університету імені Ференца Ракоці II. В анкеті вміщено завдання на опис зображень, заміну лексичних одиниць, вибір правильної відповіді, називання понять за дефініціями, встановлення відповідностей, а також два завдання на вільне перерахування лексичних одиниць. Мета дослідження – з'ясувати, якою мірою студенти розпізнають і самостійно відтворюють лексичні одиниці слов'янського походження та наскільки активно вживають літературні угорські відповідники. Результати показують, що досліджені лексичні одиниці українського та російського походження широко відомі респондентам, а значну частину цих слів самостійно відтворюють в умовах еліцитації. Зазначено, що студенти правильно вказали значення більшості одиниць і здебільшого могли замінити їх літературними угорськими відповідниками або описовими конструкціями. Це свідчить про паралельне вживання студентами регіональних форм слов'янського походження та їхніх угорських відповідників. Підкреслено, що найбільша невпевненість спостерігалася в розумінні значення нових військово-адміністративних понять, які з'явилися в Україні останніми роками. У завданнях на встановлення відповідності рівень розпізнавання одиниць російського походження був вищим, ніж одиниць українського походження. Ця відмінність стосується лексем, представлених у цьому завданні, і може пояснюватися часом їх запозичення, ступенем місцевого поширення та тематичною належністю. Водночас відзначено, що походження одиниць, названих у завданні про російсько-українську війну, вказує на посилення ролі української мови як мови-джерела новішої військової та військово-адміністративної лексики. В одному із завдань респонденти назвали 34 пов'язані з війною лексичні одиниці, а в іншому – 154 одиниці слов'янського походження з різних сфер повсякденного життя. Наявність гібридних, похідних і складних форм свідчить про морфологічну та структурну інтеграцію контактних елементів. Паралельна доступність регіональних і літературних угорських найменувань указує на складний лексичний репертуар учасників. Загалом результати свідчать, що наявність лексичних одиниць слов'янського походження не можна пояснити лише відсутністю угорських відповідників; її доцільно розглядати як одну з особливостей багатомовної контактної ситуації та регіонального мововживання на Закарпатті.

Ключові слова: *Закарпаття, лексичні запозичення, угорська національна меншина, міжмовні контакти, російсько-українська війна, регіональний мовний різновид, слов'янські запозичення.*

Knowledge of Slavic loanwords among philology students at Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University

Krisztián Váradi, PhD. Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, Department of Philology, senior lecturer. varadi.krisztian@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0001-7554-4158.

The study examines the knowledge, lexical accessibility, and self-reported use of Ukrainian- and Russian-derived lexical items among Transcarpathian university students enrolled in Hungarian-medium philology programmes. The research is based on an online questionnaire survey conducted between December 2025 and February 2026 with 160 first- and second-year students of the Department of Philology at Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University. The questionnaire included picture-description, substitution, multiple-choice, definition-based naming, and matching tasks, as well as two loanword-listing tasks. The study investigates the extent to which students recognise and independently retrieve the examined Slavic-derived lexical items and the extent to which their standard Hungarian equivalents are accessible to them. The results show that the examined Ukrainian- and Russian-derived items are widely known among the participants and that many of them can also be independently retrieved in elicitation tasks. The students correctly identified the meanings of most items and were generally able to replace them with standard Hungarian equivalents or paraphrases, indicating that Hungarian equivalents remain widely accessible alongside the regional Slavic forms. Greater uncertainty was observed mainly in the case of newer culture- and country-specific military-administrative concepts. In the matching tasks, the examined Russian-derived items had a higher recognition rate than the selected Ukrainian-derived words. This difference applies only to the lexical units included in the respective task and may be related to differences in their time of borrowing, local circulation, and semantic domains. At the same time, the etymological distribution of the items listed in connection to the Russo-Ukrainian war points to the growing role of Ukrainian as a donor language in newer war-related and military-administrative vocabulary. In one task, respondents listed 34 war-related lexical items, while in another they provided 154 Slavic-derived lexical items associated with various domains of everyday life. The presence of hybrid, derived, and compound forms can be interpreted as evidence of the morphological and structural integration of contact elements. The parallel accessibility of regional and standard Hungarian forms points to the participants' complex lexical repertoire. Overall, the study shows that the presence of Slavic lexical items cannot be explained simply by the absence of Hungarian equivalents, but is better understood as a feature of the multilingual contact situation and regional language use in Transcarpathia.

Keywords: *Transcarpathia, lexical borrowing, Hungarian minority, language contact, Russo-Ukrainian war, regional language variety, Slavic loanword.*